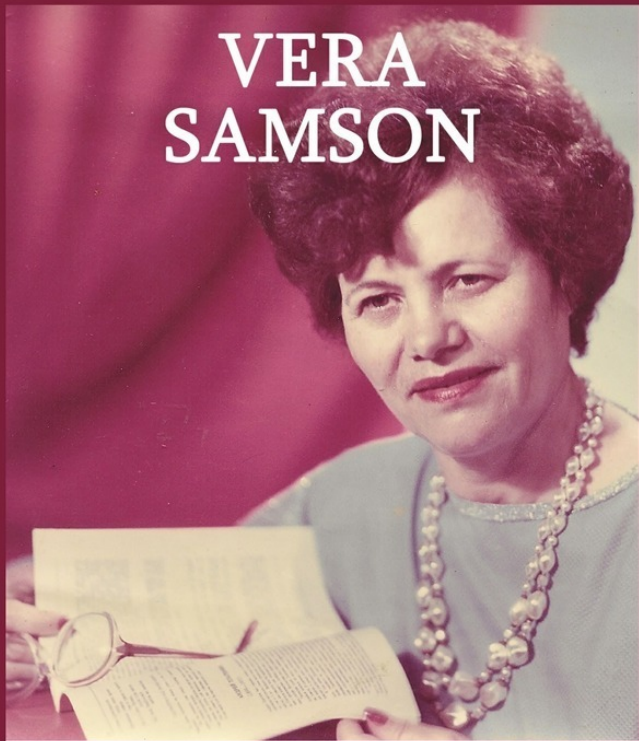

VERA
SAMSON

O VIATA
ZBUCIUMATA

SPOVEDANIA UNEI INVATATOARE

Vera Samson
O viata zbuciumata.
Spovedania unei invatatoare

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=27344812

ISBN 9785448592164

Аннотация

Vera Samson, nascuta in satul Cascalia, raionul Causeni din Moldova. In viata ei a trecut prin multe cai zbuciumate, a trecut prin focul razboiului, necazurile foametei, a fost deportata cu parintii ei in Siberia; peste un timp anevoios a emigrat in Germania.

Содержание

Cașcalia – Meleagul meu Natal	13
Părinții mei	18
Studiile mele	45
Pagina neagră în istoria poporului moldovenesc	54
Foametea din anii 1946—1950	56
Căci tu ești dragostea dintâi	74
Конец ознакомительного фрагмента.	86

O viața zbuciumată

Spovedania unei învățătoare

Vera Samson

*Lucrarea se consacră fūicei mele, Victoria
Învățătorul?!...De ce m-am sacrificat acestei
nobile profesii?!*

Ce am găsit eu în inimile voastre copilărești?!

© Vera Samson, 2017

ISBN 978-5-4485-9216-4

Created with Ridero smart publishing system

“Învățătorul este cel care dăruiește fiecărui om, la pornirea lui în drumul spre lumină, primele elemente, călăuzindu-i pașii spre marele titlu de OM. El este acela care modelează materialul cel mai de preț, COPILUL, tinzînd ca fiecare bloc de marmură brută să realizeze o ființă înzestrată cu cele mai frumoase trăsături, un om care să înmănuncheze calitățile morale cele mai înalte.”

Dumitru Salade

Cea mai mare bucurie pe care o avem noi, ca oameni ai școlii, este aceea că avem în jur COPII. Prin ei pricepem noul, ei ne țin la loc de cinste, ne oferă iubirea, ori de cîte ori, prin zîmbetul

lor, ei ne aduc informații proaspete, în ei gasim echilibrul.

Copiii cumiți sau neastîmpărați, toți au nevoie de iubire, atenție și tandrețe. Copiii nu cer prea mult, dar insistă să fim prezenți în viața lor, să le dăruim bucurie, sinceritate, bunătatea sufletului uman.

Personalitatea învățătorului este o configurație cu lumini puternice, căci, spre a conduce elevul acestor vremuri către maturitate, este nevoie de multă înțelepciune.

Cheia cu care învățătorul deschide poarta succesului în acțiunea educațională este găsită atunci cînd învățătorul se regăsește în elevii săi. Drumul către success este încă anevoios, necesită multă răbdare și pricepere, consumă multă energie și are nevoie de dăruire de sine pas cu pas, străbătînd, făurind mereu personalitatea elevului, folosind tot arsenalul de metode și mijloace de care dispune.

UN INTERVIU CU CORESPONDENTA VALERIA DASCĂL DE LA TELEVIZIUNEA MOLDOVENEASCĂ DIN CHIȘINĂU

– După o convorbire cu dna Captari V.F. de la Ministerul de Învățămînt Public din Chișinău, spre a realiza un reportaj literar, am onoarea de a conversa cu un pedagog cu o mare experiență

de muncă pedagogică pe tărîmul învățămîntului public din Moldova.

– Doamna Vera, știu că aveți un staj de 50 de ani de muncă în școală, este un timp foarte îndelungat. În Moldova avem puțini pedagogi cu o așa înaltă experiență de muncă pedagogică, ba chiar unii pedagogi, terminînd studiile pedagogice, caută să muncească în alte domenii, fug de școală. Arătați încă tînără, cînd ați început studiile în domeniul pedagogiei?

– În viața mea a jucat un mare rol tatăl meu, Modiga Ion, care m-a făcut pedagog foarte devreme. O jumătate de veac din viața ce mi-a oferit-o Dumnezeu am dăruit-o educației copiilor. Da, eu l-am urmat pe tatăl meu, ce s-a sacrificat și el toată viața acestei nobile profesii.

– Interesant, dar la cîți ani ați venit la școala primară?

– La 6 ani. Interesant e că tatăl meu, fiind director de școală în satul natal Cașcalia, după ce am terminat școala primară, m-a făcut să studiez la Școala Pedagogică

– Și asta e foarte interesant, doar dumneavoastră erați încă o copilă.

– Tatăl meu avusese o însărcinare de a trimite pe unii elevi la

Școala Pedagogică din orașul Bender pentru pregătirea tinerelor cadre cu studii pedagogice. Școala Pedagogică din Bender era prima instituție de învățământ public din Moldova după război.

– Și așa ați izbutit să deveniți studentă?

– Da, tatăl meu a încercat să pregătească pe unii tineri ce terminaseră cîndva 3—4 clase, pentru a le oferi și lor un certificat de 7 clase. Republica Moldova avea o mare necesitate de cadre cu studii pedagogice. Spre regret, părinții nu vroiau să-și trimită odraslele departe de casă, fiindcă ei trebuiau să prelucreze pămîntul, să îngrijească de animale, ș.a. Pentru tatăl meu, ca director de școală, a fost o problemă trimiterea elevilor la Școala pedagogică. Totuși, el a pregătit cîtiva tineri. Printre ei m-a prezentat și pe mine la Școala Pedagogică din Bender. Iată așa am devenit studentă.

– V-a fost greu să studiați?

– Extraordinar de greu. După război bîntuia o grea foamete, după o secetă nedumnezeiască. Materialul de predare în Școala Pedagogică, de obicei cu un program de 4 ani, fusese constrîns în 3 ani de studiu pentru necesitatea pregătirii tinerelor cadre. Profesorii erau trimiși din Rusia, mai multe obiecte se predau în limba rusă, de care noi, moldovenii, nici nu auziserăm. Desigur că era foarte greu. Dar ce condiții de trai aveam noi primii

studenți?! Niște nare, pe care dormeam, construite în grabă din scânduri necioplite cu ploșnițe de diferite soiuri, ne îndestulau. Clădirea era distrusă după război, fără ferestre și uși. Erau uși împletite din stuf. Dar...

– Ce v-a făcut să rămîneți acolo în așa grele condiții?

– Vorba tatălui meu a fost sfîntă. El mi-a zis: “Tu vei deveni învățătoare”. Dar poate că asta mi-a fost soarta mea, de a deveni pedagog.

– Aș vrea să vă întreb, cine v-a fost primul învățător?

– Prima mea învățătoare a fost domnișoara Diamanta, venită din România.

– Dar știu că primul Dvs. învățător a fost și tatăl, Modiga Ion.

– Da, el mi-a fost primul meu dascăl, el mi-a însuflețit dorința de a deveni învățătoare, el mi-a făurit această cale în viață. Pe atunci profesia de învățător era foarte prestigioasă și respectată. În școala din Cașcalia numai el avea studii speciale pedagogice.

– Dar copiii Dvs., Victoria și Sergiu, n-au avut dorința de a vă urma calea de pedagog?

– Nu, ei știau cum mă chinuiam cu toate problemele mele: familia, munca pedagogică, studii prin corespondență, pregătirea către lecții, mii și mii de caiete de controlat, materiale ilustrative confecționate de mîna mea, nopți nedormite. Toate acestea m-au costat extraordinar de mult. Pe lîngă toate acestea mă aflam ca membru de partid, aveam obligații politice și de aceea trebuia să fiu mereu în avangardă. Dragostea de profesia mea m-a făcut să fiu un pedagog creator. Desigur, nu lauda sau medaliile, meritele în domeniul pedagogiei, nici pozele de pe tabla de onoare nu m-au satisfăcut. Să-mi văd rezultatele muncii depuse zi de zi, satisfacția părinților și respectul elevilor m-au interesat mereu. Deseori, întîlnindu-mă cu unii din ei, mă întrebau: “Doamnă Vera, nu mă cunoașteți, sînt elevul Dvs., vă mulțumesc pentru învățătură, pentru bunătate și răbdarea ce ați avut-o cu mine, vă sărut mîna, care mi-a corectat milioane de greșeli.”

– Da, e o fericire să întîlnești asemenea elevi bine educați. Dar cu ce vă ocupați acum? Am auzit că lucrați la Ministerul Învățămîntului.

– În viață mi-a fost dat să mă ocup cu diferite însărcinări în domeniul învățămîntului.

– Sînteți vioaie și încă tînără!

– N-aș spune, am început să-mbătrînesc, am cam uitat că anii

zboară, căci vremea în loc n-o poți opri, mai trece o zi, încă o zi și iar. Da, am început să-mbătrânesc, deși cred că nu-s chiar așa de bătrână. Sînt încă energică și aș vrea încă să fac multe, dar, uitîndu-mă în oglindă, îmi zic că sînt căruntă și nu numai părul e cărunt, dar și inima. Căci în viața totul este relativ, nu mai știi ce se întîmplă mîine și frunzele vieții se îngălbenesc și nu-i ușor deloc să spui cînd a venit și rîndul tău. Îmbătrânesc și-mi pare rău. Ieșind la odihna binecuvînită, nu mai zic că am ieșit la pensie, acesta este un cuvînt urît și trist, voi avea mult timp liber. Voi putea să mă gîndesc la firul vieții pentru a depăna și a răscoli întocmai amănuntul ei, pentru a găsi izvorul nevoilor mele, pentru a face concluzii și păreri.

– Și atunci?

– Viața mea, ori e un vis, îmi zic. Acești mulți, mulți ani ce m-au adus la o severă proză.

– Și ce vă doriți D-voastră acum?

– Aș vrea iar anii tinereții și mintea mea de acum. Acum aș vrea să mă feresc de tot ce a fost uneori o amăgire. Acum aș ști să prețuiesc orice clipă de iubire, așa cum spunea cîndva poetul. Da, azi știu ce înseamnă rostul vieții, i-aș da povață inimii să nu mai zburde în neștire și aș învăța-o eu pe ea adevărata fericire.

– Tatăl dumneavoastră v-a fost ce-l îndrumător ce va dorit cel mai mult în viață.

– Tatăl meu, Modiga Ion, Dumnezeu să-l ierte, a viețuit 96 de ani și mereu ne dorea nouă, copiilor, să nu îmbătrânim. El mereu își cânta cântecul lui preferat din vioara sa ce l-a însoțit toată viața.

“Bătrînețe haine grele,
Ce n-aș da să scap de ele,
Trec zilele trec și eu,
Îmbătrînesc și-mi pare rău.
C-așa sînt zilele mele, una bună zece rele,
Trec zilele trec și eu îmbătrînesc și-mi pare rău,
Tinerețe haine scumpe, să le port, nu le-aș mai rupe.”

– Foarte frumos mi-ați cântat melodia tatălui dumneavoastră.

– Am avut o mare plăcere să conversez cu dumneavoastră, dar cred că au rămas multe și multe nespuse. Vă mulțumesc din suflet pentru onoarea de a discuta cu Dumneavoastră.

– Da, doamna Valeria, am mult de povestit. Viața mea nu mi-a fost întotdeauna presurată cu flori.

– Azi e ziua cunoștințelor, mâine se începe anul școlar, sînteți invitată la sărbătoarea primului sunet la Școala Nr. 25 unde ați muncit ultimii ani de învățămînt public, dar văd că și azi sînteți

înconjurată de foști elevi și înconjurată cu o mulțime de buchete de flori.

– Asta mi-i bucuria, să întâlnesc foștii mei elevi.

– Doamnă Vera, voi realiza un reportaj televizat, ne mai vedem.

– Cred că nici eu nu mă opresc la această emisiune, am început să scriu o carte și deschid prima pagină cu acest interviu.

– Cum veți numi cartea?

– Nu m-am decis încă, dar cred că o să o numesc „O viață zbuciumată, o biografie și o soartă”. În sufletul meu rămân copiii, ai mei și ceilalți, multe speranțe și dragoste.

Cașcalia – Meleagul meu Natal

*Mi-i drag și scump meleagul meu,
Cu holdele de grâne coapte,
Mă cheamă cărăruile mereu
Și mama mă așteaptă-n poartă
Unde nu m-aș afla, port mereu în suflet dorul și
dragostea față de baștină.*

Aici mi-i baștina și aici mi-am petrecut copilăria. De ce baștina îmi este așa de scumpă? Îmi aduc aminte de mirosul pîinii coapte în cuptorul bătrînesc, pe podul cuptorului cu jăratec de ciocleji, fără tăvare, ci pur și simplu. Bunica așeza pîinea pe foi de hrean sau pe foi de varză. Ce gustoasă era! Îmi plăcea acea pîine nu mai ce scoasă din cuptor cu cojița parcă prăjită.

Meleagul meu natal e și Moldova. Ea pare fi o statuie ridicată în cinstea palmelor lui Dumnezeu care demult, la facerea lumii, au modelat aceste frumuseți menite să bucure ochiul, să mîngîie sufletul și să-l facă pe acest popor să fie mîndru de plaiul natal.

BAȘTINA mi-a fost mirosul de lapte sau chișleag, așa îi zicea bunica. Mama cocea pîine gustoasă, dar mie îmi părea că a bunicii este mai mirositoare. Baștina îmi este prispa de lîngă casă, cărăruile printre spini și cînepă pe unde alergam desculț și mă ustureau picioarele.

Baștina este amintirea cînd treceam pe cărăruia spre bunica Mărioara și mă lătrau cîinii mătușii Mîica. Baștina îmi este gustul de mămăligă cu brînză de oi și jumări...

Cu cuvintele lui Grigore Vieru aș zice: “Ador meleagul meu natal, iubesc eu casa părintească, Și-n fiecare zi, mă uit mereu pe geam, Și parc-o văd pe mama la fereastră.”

Parintii mei. Cascalia. 1932

Toate acestea îmi împlinesc sufletul, amintindu-mi copilăria. Copilăria mea n-a fost așa de fericită ca a copiilor de astăzi, dar fericită într-un fel anume în sufletul meu copilăresc de odinioară. Dar timpul nemilos se duce și nu poți întoarce nimic înapoi,

rămîi cu amintirile plăcute.

Deseori visez și gustul pînii, mirosul giei arate cu plug de lemn, cărăruia cu praf, ce-mi îngropa picioarele goale în el sau bolovanii de pe marginea drumului, salcîmul de la poartă, îmbătarea cu mirosul florilor de salcîm, florile garafilor gălbui ce le sădea mama în grădiniță. Dar ce frică aveam de puntea ce mă clătina, puntea ce lega cele două maluri ale râpii din mijlocul satului care ducea spre lelea Druța. O amintire dulce aduce plăcere sufletului meu de copil și bucățița de pîne în casa lui Badea Hariton și a lelei Druța.

Amintirile din copilărie sînt o operă de maturitate cu experiența sufletului de astăzi. Desigur, baștina cu blîndele coline, cu pomi înfloriți de primăvară ce-mi tulburau vraja ochilor, acela era visul farmecului și cele negre retrăiri a gîndurilor și sentimentelor de astăzi. Pe vremuri, cînd copiii nu aveau telefoane mobile și nu erau dependenți de calculator sau tehnologie, viața lor avea alt sens.

A trecut prea mult de atunci, deși amintirile sînt mai vii ca oricînd în sufletul meu.

Deseori adulții și-ar zice: “Copilărie, dulce copilărie unde ești?” cu dealul verde cînd zburdam cu aripi de înger... Da, copilăria este o lume fermecată, duioasă, dulce. Copilăria e soarele dimineții ce îți dă o rază caldă tot restul vieții, dar e foarte trist cînd ea trece fulgerător. Copilăria este vîrstă la care sîntem

cel mai aproape de Dumnezeu și de toate tainele existenței, în ea plîngem și rîdem, ne supărăm și iertăm. Dacă vor citi copiii de astăzi viețile noastre din copilărie, poate vor spune că am dus o viață grea, dar eu eram fericită cu ceea ce aveam pe acele timpuri într-adevăr grele.

Părinții mei

Cînd înfloreau copacii și mirosul florilor răspîndeau aroma plăcută de primăvară, la 4 martie, părinții mei mi-au dat viața dăruită de Dumnezeu. De aici începe tărîmul magic al copilăriei în sătucul Cașcalia, raionul Căușeni din Moldova, într-o familie de slujbași.

TATĂL MEU, MODIGA ION, român de origine a fost venit din județul Vaslui, satul Țuțcani, România. Aici și-a format familia și a rămas pentru totdeauna. Mama mea, Marioara, era dintr-o familie de Țîbîrneni din satul Cașcalia, o familie foarte înrudită, în familie creșteau 7 copii. Dar mama a fost luată “de suflet” de un frate de al tatălui ei, Țîbîrnă Timofei și teotea Domnica. Copilăria mea se regăsește mai mult în poala bunicii mele Domnica pe care de abia o țin minte și ea mereu îmi cînta cîntecul de leagăn. Fiind mai mărișoară, tot o întrebam pe mama de unde, totuși, m-a luat pe mine. Cu glasul greu de griji, mi-a zis: “Te-am plămădit în trup, copila mea, precum albina plămădește mierea. Ți-am așternut în leagăn trandafiri crescuți în nopți de umbre și lumini, în veghea mea de chin îngreunată te-am mîngîiat cu a genelor mișcări și te-am scăldat în calde revărsări de dragoste adîncă și curată, căci tu-mi ești dulce ca mierea, frumoasă ca un trandafir și gingașă la mîngîiere. Și lacrima-mi căzuse pe al tău obrăjor, fiindcă nu știu ce soartă te

așteaptă. După mulți ani tot mă plîngeai că nu am avut noroc în viață. Știam că nu mai ești a mea și eu rămîn ca un stînjinel bătut de nea pe care nici o rază nu-1 învie.”

Mama – ce cuvînt înălțător – primul nostru cuvînt. Ce sentiment de dragoste ne învăluie sufletul și un chip sfînt ne apare în fața ochilor atunci cînd îl rostim. Bine o cînta pe mama scriitorul G. Vieru: “o fire blîndă, femeie muncită, izvorul tuturor ființelor este mama, fiindcă ea ne-a dat viața. Mama știa pe de rost o poezie cu numele “Șapte pui și o biată mamă”. Cu durere în suflet povestea cum pasărea mamă își hrănea puișorii ce o așteptau cu gurile căscate, ca mama să le pună în cioc un viermișor. Dar puii au crescut și au uitat cine le-a adus viermișorii. Cînd s-a întors la puii ei cu hrana, găsisese cuibul gol și amuțit. Atunci ea a continuat să caute puișorii pînă i-a albit pana, pînă cînd, în cioc, semința a-ncolțit.

Ce înseamnă o mamă? Ea este dragoste, iubire, sacrificiu, ajutor, prietenie, călăuză, sfătuitoare, corectitudine, sinceritate, sprijin și ea toată viața ne plînge amarul.

Mama semăna cu bunica Mărioara, mereu cu un zîmbet de om bun și lucire de înțelepciune la colțul ochiului. Bunica Mărioara venea dintr-o familie de oameni înstăriți din satul Tănătari, raionul Căușeni. Deseori ea ne povestea cum bunelul Ion Țîbîmă a furat-o pe ea din satul Tănătari și a adus-o în Cașcalia.

Copilăria e ușoară. Ce-i pasă copilului când mama și tata se gîndesc la neajunsurile și nevoile vieții? Mai des mama n-avea din ce ne face mîncăruri gustoase, ne lăsa o bucată de mămăliguță și pleca în cîmp de dimineată. Ca să căpătăm dulciuri, ne cățaram în salcîmul de la poartă și cronțaiam cu cel mai mare gust acei fragezi lăstari. Mai tîrziu, în grădină aveam sădiți niște pomi fructiferi și, când ni se lăsa o foame nemaipomenită, mîncam fructele cele verzi și amare, care ne curmau pîntecele. Și ce mai pățeam, vai de noi! Să vezi pe urmă ce mai pîntecăream. Când venea mama din cîmp ne găsea adormiți, murdari și vai de noi. În familie eram trei copii: Gică, Nina și eu, Veronica.

Biata mamă, Dumnezeu s-o ierte, mult a mai muncit și a suferit în viață. Acum o privesc ca dintr-o mare îndepărtare de vis, ochii ei căprui, umeziți deseori de o lacrimă care putea fi semnul unei ascunse tristeți, erau umbriți de negrele gene stufoase și sprîncenele dese, părul îl avea prins lîngă urechile mici cu agrafe și strîns apoi într-un coc mic. Fața era albă și trasă și fruntea înaltă tăiată sever, cu buze pline. O tipică țarancă muncitoare cu palmele bătătorite de sapă, hîrleț și de coasă. Mama cu iscusință putea face toate lucrurile femeiești și bărbătești, deasemenea. Dis-de-dimineată ea aranja toate lucrurile gospodărești, după care pleca în cîmp. Întorcîndu-se de la munca în cîmp, se apuca de alte treburi. Pîna noaptea tîrziu dîrdîia mașina de cusut. Se făcu de nevoie și croitoreasă. Toate

hăinuțele noastre erau cusute de ea, știa cum să combine diferite peticuțe de materie sau împletea, torcea, croșeta. Totul în casă era pregătit de mâinele ei truditoare. Din cele mai vechi haine mereu tăia lente de materie diferită cu care țesea țolișoare de așternut pe jos. Nu mai avea timp să vorbească cu cumetrele, era mereu ocupată. Pentru a dovedi să faci toate lucrurile casnice, spunea ea, trebuie să faci câte două-trei lucruri deodată, dar să le faci cu stăruință.

Casa bătrânească fusese zidită încă de unchiul Timofei în mijlocul grădinei, era lipită cu lut, nu era pe atunci ciment. De aceea, mama mereu avea grijă să înnoiască fața casei. În fiecare vară, da jos lutul ce s-a cojit și lipea din nou cu lut și baligă de cal. De aceea ea strângea acest material de construcție și-l păstra, mereu avea de lipit. După aceasta, ea văruia frumos casa și trăgea brâiele, așa numea ea partea de jos a peretelui vopsită cu negru. Cu mare iscusință trăgea firul de ață cu care făcea brâiele la casă. Pe atunci nu se găseau vopsele sau erau foarte scumpe și de aceea ea combina diferite feluri de plante pentru a vopsi ușorii sau împrejurul ferestrelor.

Deasupra foișoarelor verzi, ca o streșină, crescuse bogată o viță de vie cu struguri cu boabe mari, negri-albăstirii, răspîndind un miros dulce-acrișor. Toamna, când adia vîntul, casa întregă plutea în beția parfumată a ciorchinilor mereu sănătoși, pătînd sîngeriu tencuiala de lut a casei. Frumos îngrijită era și bucătăria

de vară cu ferestrele ascunse de ciorchinii de poamă albă, văruiță toată în albul varului curat. În mijlocul ei – o masă lungă și butucănoasă de lemn de stejar, închipuită din bardă, peste care spînzura necontenit, pînă la podele, o față de masă, brodată pe margini cu rîuri roșii. Șase scaune ocoleau masa. Pe perete în colț era atîrnată o iconiță cu Maica Domnului. Prin ogradă, mama stropea cu apă praful și mă punea pe mine să mătur, eram ca de trei – patru ani și nu mai aveam eu putere să mătur bine, dar mă străduiam.

Acum i-aș spune cu cuvintele poetului:

“O, mamă, dulce mamă, din negură de vremi,
Pe freamătul de frunze, la tine tu mă chemi.
Deasupra criptei negre a sfîntului mormînt, se scutură
salcîmii de toamnă și vînt,
Se bat încet din ramuri, îngîină glasul tău, mereu se vor tot
bate, tu vei dormi mereu.”

Țin bine minte că, deseori, mama mă lua cu ea la muncă în cîmp, fiindcă n-avea cu cine mă lăsa acasă. Eu era cea mai mare și prima. Prelucra mama vița de vie cu sapa, iar aici creștea un chirău, vai și amar! Îl tăia, bătînd cu sapa în pămîntul uscat de arșița de soare, neapărat de cu toamnă, doar n-avea cu ce îl ara. Toată ziua muncea fără întrerupere în arșița soarelui. Pe mine mă lega de un nuc ce creștea la marginea lanului de vie ca să nu mă piardă, îmi lăsa ceva de mîncare, dar pentru toată ziua

era puțin. Mama n-avea timp să stea cu mine, de aceea eram lăsată în voia soartei. Plîngeam cît plîngeam și apoi mă linișteam, fiindcă mama îmi explica că e nevoită să muncescă, mîine avea alt lan de prășit. Nu mai știu ce puteam eu să înțeleg la patru ani, dar așa era situația. Părinții noștri nu mai aveau ei timp pentru educația noastră, în mare greutate am fost crescuți. Eram nevoită să stau legată de un copac că altfel putea să nu mă găsească mama acolo unde m-a lăsat. Mama trebuia să se isprăvească cu toată gospodăria, fiindcă tătaca făcea concentrarea în armata română. Eu, fiind flămîndă, mîncînd țărînă și plîngînd întruna, în sfîrșit adormeam cu fața în țărîna din jurul copacului. Mama era hăt departe în deal, nu-mi putea auzi suspinele mele.

După ce mama termina de săpat lanul de vie, trebuia să alerg după mama la fugulița cu picioarele goale, prin bolovani, pînă în sat – erau la vreo 4 km depărtare. Aș fi vrut ca mama să mă mai cruțe, dar și ea era chinuită și obosită, se grăbea să întîlnească vaca pentru a o mulge, așa că mai mult de-a tîrîitelea ajungeam acasă. Flămîndă, obosită, murdară și plînsă, adormeam cu stomacul gol pînă ce mama mai făcea ceva de mîncare. Deadea Timofei, de care a fost înfiată mama mea, avea cîteva desetine de pămînt arabil, pămînt propriu, și un lan de vie. După ce au decedat bunicii, pămîntul trebuia prelucrat, de aceea toată povara muncii a căzut pe umerii mamei. Ea era nevoită să lucreze cu ziua la alți consăteni mai înstăriți, ca, pe parcurs, s-o ajute și ei cu mijloace tehnice să-și prelucreze bucata de pămînt.

Și, ca să vezi, soarta își joacă rolul. Pentru acest pământ, mai târziu, familia noastră a fost numită familie de bogați, culaci le ziceau rușii, și în anul 1949 am fost deportați în fundul Siberiei, în regiunea Kurgan, raionul Safaculevo, în sovhozul Ialani.

Uneori mă frământă subiectul umbrei nemiloase a omului. Mama muncea în câmp și acasă, o muncă distrugătoare, mistuitoare, iar noi, copiii, eram rămași soartei. Noi nu aveam pe atunci jucării. Țin minte că ne jucam “de-a harbuji”. În mijlocul drumului, din praf de țărână făceam grămăjoare care se numeau harbuji. Jocurile mele erau numai acelea create de mine însămi, din petici vechi. Le înfășam într-un scutec, mă rog, parcă erau copii mici de care aveam grijă să-i legăn și să le cânta cântecul de leagăn ce îl auzisem de la bunica. Mai târziu, tataica îmi confecționase unele jucării din lemn, cărucior sau pătuc, unde puneam păpușa să doarmă. Dar nu mai țin minte să fi avut și alte jucării cumpărate. Toată ziua stăteam singurică acasă, nu mai aveam cu cine schimba o vorbă, în afară de păpușa cea de cârpe. Cea mai bună prietenă a mea era Sașa, care, pe urmă, îmi devenise rudă, căsătorindu-se cu un frate a mamei. Celelalte vecine, Olga și Ioana, nu-mi plăceau.

Satul nostru Cașcalia este un sătuc așezat în sudul Moldovei, pe malul unui râuleț care se numește Bîc. Cred că această denumire s-a păstrat de la un cuvînt rusesc ce înseamnă “bou”. Aici se găsea puțină apă pentru a adăpa animalele și mai mult

boii erau cel mai bun transport. Satul se găsește la o depărtare de vreo 50 de km de orașul Bender. La 4 km de sat circulă trenul ce oprește la Halta, denumirea rămasă din timpul războiului. Halta înseamnă în limba nemțească "oprire". Dar denumirea satului Cașcalia este de origine turcească, de pe timpurile când aceste meleaguri erau ocupate de turci. Acum mă găsesc în Germania și mă lămuresc puțin cu limba turcă, fiindcă aici locuiesc 35% de turci. Ei au fost invitați pentru reconstruirea țării din timpul războiului. Și acum îmi dau seama de ce satul nostru și alte sate așa ca: Baccialia, Taraclia, Cimișlia, Cașcalia au terminația cuvântului "-lia". Aceasta provine de la numele moșierului ALI. Pământurile sînt arabile, aici rodesc multe cereale și pomi fructiferi, lanuri de vii. După război, satul a devenit populat cu construcții care mai de care mai frumoase. În centrul orașului se înalță o frumoasă biserică către care se îndreaptă populația în fiecare duminică. Cea mai apropiată cale ferată este gara Căinari și centrul raional Căușeni. Satul Cașcalia este meleagul meu natal, unde mi-am petrecut copilăria, unde am ascultat vrăjitul izvoarelor, muzica picăturilor de ploaie și tropăitul prin ploaie cu picioarele goale.

Conferenta pedagogilor. Safaculevo. Siberia. 1950

Iată că în anul 1940 în familie s-a născut o soră a mea, Diamanta, care a viețuit spre regret numai cinci zile. Mama a numit-o așa în cinstea primei mele învățătoare, ce nume înălțător! Mult am plîns eu după ea, de ce s-a dus acel copil nevinovat? Dar trebuie să spun că copiii mici pe atunci mureau des, nu mai erau nici doctori, nici medicamente. Pe cînd părinții mei făceau serviciul lor la gara Căinari, s-a ivit și sora mea cea mai mică, Nina. Creștea și ea singură, neîngrijită. Părinții erau ocupați mereu cu nevoile gospodărești, pe cînd eu învățam la școala primară din Cașcalia și trăiam la lelea Druța. Nina creștea greu, era slabă lipită pămîntului, nehrănită la timp, pîntecărea mereu și, lăsată soartei, vopsea pereții cu această soluție. Dar iată

că a mai crescut, s-a vindecat și a devenit un copil iubit în familie, mai ales era iubită de neamurile mamei, ei ziceau că ea seamănă cu Țîbîrnenii. Dar eu semănăm cu tatăl meu, el era român de origine, adică era străin, precum și a fost străin toată viața. Când tata a decedat, Sașa lui Alexei îl bocea, zicînd: “Străinelul, nostru străinel!”

Familia Țîbîmenilor a fost o rudenie numeroasă în sat. Mama mai avea trei surori și doi frați, dar rude nu chiar apropiate erau în tot satul, ba cumătri, ba nănași de cununie ș.a. Eu eram cea mai mare în familie și trebuia să ajut pe maică-mea în toate treburile gospodărești: să fac curățenie, să pregătesc mîncare, să spăl vasele și, desigur, mai aveam și o însărcinare mai de răspundere – să stau cu fratele Gică, care era mai mic decît mine cu 4 anișori. Și eu, fiind în vîrstă de cinci ani, îmi faceam lucrul destul de conștiincios pentru educația fratelui, dar, mă rog, ca copil nu-mi mai dam bine seama de toate ce cunoșteau vîrstnicii. Mama trebuia să muncească în cîmp și acasă, fiindcă tatăl era dus la concentrarea română. Țin minte că mama îmi lăsa ceva de mîncare mai bunișoară pentru sugaciul Gică și eu, hrănindu-l, mai scăpam pe gît cîte o bucățică de În fine, vroiam și eu să mă joc cu copiii din stradă și atunci fugeam și uitam că sînt educatoare. Deseori mă jucam cu ghimpi de salcîm, cu care pe frunze de copaci coseam cu așa-zisă mașină de cusut, adică înghimpînd pe frunze conturul unor siluete de flori. Mama mă lăuda, zicea că voi fi o bună croitoreasă. Odată, văzînd că Gică

nu vrea să doarmă, iar eu vroiam numaidecât să fug la joacă și vroiam să zbugnesc cu fugulița, îmi dă prin gând că aș putea să-i cos ploapele lui Gică și el va dormi. Și ce credeți?! După prima înțepătură, a început să țipe cât îl ținea gura. Am început să țip și eu, îmi trecuse de joacă. Nu mi-am mai dat seama de ce am facut-o. Totuși, cinstit i-am povestit mamei ce năzdrăvenii am făcut și cred că vă pricepeți ce mi s-a întâmplat pentru osteneala mea creatoare. Acum stau și privesc în albume ferecate cum eram și eu copil și zîmbesc ca altă dată. Copilăria e un lucru minunat. Copilăria e o poveste ce te cuprinde și apoi te lasă și, când ajungi bătrîn, ai zice că a fost copilăria frumoasă, dar a fost, azi nu mai este și s-a pierdut în infinit. Și astăzi aș zice odată cu Eminescu: “Astăzi chiar de m-aș întoarce, A-nțelege n-o mai pot, Unde ești, copilărie, cu pădurea ta cu tot?” Astăzi Gică e bătrîn și el și ne aducem aminte uneori de peripețiile ce le faceam împreună. Nu mai existau grădinițe de copii, nu mai existau jocuri electronice, computere, dar copilăria ne părea frumoasă și ne-a rămas în amintire pentru totdeauna. A fost pentru noi, micii, o copilărie fericită. Părinții aveau nădejde în noi că vom asculta de povețele lor și ne mulțumeau pentru ajutorul nostru copilăresc.

MAMA MEA, MĂRIOARA, fusese o țărăncă născută aici în satul ei natal, Cașcalia. Ea nu făcuse multă carte, așa era pe atunci. Copiii cei mai deștepți puteau absolvi numai 7 clase, nu mai existau așa obiecte ca limbile străine, lipseau pedagogi cu

studii superioare, dar, terminînd 7 clase, copiii aveau o temelie adîncă în științele predate. Mama era o ființă de femeie foarte deșteaptă, ea se deosebea prin stăruința la învățătură de alți elevi. Ea povestea că, în anul cînd ea a absolvit 7 clase, numai 7 elevi din sat au terminat 7 clase. Mama, absolvind 7 clase a școlii din Cașcalia, cunoscuse foarte mult. Pentru ea, cele 7 clase fuseseră o bună universitate. Vezi că pe atunci părinții nu vroiau ca copiii să cunoască multă carte, mai bine să se ocupe cu treburi gospodărești, cu munca în cîmp, să îngrijească de vite ș.a. După război, mama lucra ca educatoare la grădinița de copii. În sat au fost înființate primele instituții sovietice. Mama, numită de consăteni Mărioara sau Marușca, era o fire de om foarte bun la suflet. Femeile din sat veneau la mama după pui de flori, căci, dacă erau de la Marușca lui Modigă, se prindeau imediat. Pe atunci în copilăria mea, țin minte că nimeni nu vindea, ci totul se dăruia. În grădiniță, mama nu sădea legume după cum făceau alte vecine, dar sădea cele mai frumoase flori. Vecinei din dreaptă îi părea rău că în grădina noastră cresc așa flori frumoase. Noi le îngrijeam cu mare dragoste și suflet, mama chiar vorbea cu florile, le lăuda că sînt atît de vrăjitoare și minunate acele fapte a lui Dumnezeu. De ciudă și invidie vecina arunca gunoi peste minunatele flori. Mama însă nu se supăra, dar se gîndea cum ar face ca această femeie ră să priceapă ce daună face. De aceea, de fiecare dată îi arunca buchete de flori peste gard în grădina ei nemăturată. Vecina și-a cerut scuze și se mira ce inimă bună are vecina ce creștea florile și de atunci ea a devenit o vecină

mai bună.

Dar noi, copiii, am crescut, am învățat și am părăsit casa părintească. De câte ori veneam acasă, mama ne cocea plăcinte și ne cânta cântecul ei de jale: “Astăzi plînge și cuptorul, după voi, copiii mei, lăcrămează chir și hornul, nu mai coc plăcinte pentru voi”. Ea ne zicea că a avut trei copii cu trei noroace “trei s-au dus, rămas-a dorul și dragostea pentru ei, astăzi plînge și cuptorul, după voi, copiii mei, feciorașii tatei, dragii mei feciori, mama vă așteaptă cu drag și cu dor, a sosit și timpul să veniți la noi, feciorașii mamei, că ni-i dor de voi”. Numai iubirea părintească este o iubire către copiii săi eternă și neînțeleasă, care sucește mințile, pînă cînd sîntem copii și încă nu avem noi copii. Dar cînd sîntem lîngă părinți ai impresia că această perioadă de viață nu se va sfîrși niciodată. Aceasta e vîrsta întrebărilor, dar timpul este roata universului, el este de fiecare dată exact și nu ascultă nici o explicație. Timpul dăruiește oamenilor viața, dar peste cîtva timp o ia înapoi. În acea vîrstă nu-ți dai seama ce înseamnă mama. O, mamă, gîndul îți era numai la noi, nu aveai o clipă de odihnă. Lacrimile erau un bun medicament pentru bolile tale, lacrimile tristeții și a bucuriei omenеști. Lumea s-a născut dintr-o lacrimă a lui Dumnezeu, spune o legendă populară și femeile plîng mai mult decît bărbații de cinci ori. Mai vino, mamă, măcar odată-n vis, căci sînt singură și mă lupt în taină, întinde-ți brațele spre mine și dojenește-mă de bine. În viața de apoi s-ar putea să ai mulți prieteni, la care să ții mult, dar niciodată nu vei mai

simți dragostea și blîndețea pe care doar o mamă ți le poate oferi. Domnul să te binecuvînteze acolo unde ești acum. O lumîinare – pentru dragostea de mamă – voi înălța în mijlocul stelelor, flacăra ei pură să ardă veșnic în fața tronului lui Dumnezeu.

Cînd se organizase sovhozul, Drumul Nou, în sat la noi, mama își luase un angajament de a îngriji viermi de mătase. Acest lucru trebuia mama să-l facă acasă, fiindcă în gospodăria sovhozului încă nu erau construite anumite încăperi pentru îngrijirea viermilor de mătase. Această ocupație era interesantă. De la început, mama primea 2—3 grame de viermișori atît de mici, încît se vedeau numai ca un vîrf de ac. În primele zile, era de ajuns să-i hrănești numai cu cîteva frunze de agude. Pe zi ce trecea, creșteau văzînd cu ochii și le trebuia cît mai multă hrană, doar ei se hrăneau numai cu frunze de agude sau șorcov. Ei cronțăiau frunza așa de iscusit, de-ți era mai mare dragul privindu-i rozînd frunza de la un capăt la altul. Noi trebuia să o ajutăm pe mama să strîngă saci întregi de frunză de agude. Noi ne cățărăm pe vîrfuri de copaci și mereu eram ocupați cu dobîndirea acestor frunze. Înainte de a începe țesutul mătasei, viermii cronțăiau foarte multe frunze și această perioadă de dezvoltare a lor era cea mai importantă, o perioadă de 2 luni.

După aceasta, venea timpul formării gogoșelor. Atunci noi trebuia să aducem lăstari pe crengile cărora viermii își întindeau mătasea și o depuneau ei pentru a-și forma gogoșa, înăuntru

căreia își găseau mai apoi mormîntul, căci din cadavrul viermilor se iveau fluturii, care își depuneau iarăși oușoarele acestea mici, care iarăși se dezvoltau în altă generație de viermișori de mătase. După ce toți viermii își găteau gogoșa, noi le strîngeam și ele erau transportate la Bender, la combinatul de mătăsuri. Apoi, în ceaunuri mari, gogoșele se ferbeau și se elimina acest fir de mătase foarte subțire, din care se prelucrau diferite stofe fine. Pentru acest lucru deosebit se plăteau foarte ieftin așa zise-le lucrătoare. Asemenea muncă era foarte migăloasă și cu răspundere. Mama avea mereu grijă ca viermii să nu fie flămînzi sau nu cumva să se schimbe temperatura în încăpere. Această situație era foarte periculoasă pentru ei. Era dăunător desigur ca frunză să fie umedă, de exemplu, după ploaie. Vai de capul mamei, era mereu îngrijorată de starea viermilor. Casa cea mare era eliberată pentru creșterea viermilor de mătase. Pentru noi copiii, desigur, această ocupație era nespus de interesantă. Să auzi cum cronțăie viermii și să vezi cît de iscusit ei o rodeau de la un capăt la altul. Dar pentru mama nu mai exista nici sărbătoare și nici pauză în această perioadă de dezvoltare a viermilor. Acum, cred eu că nu mai există adevărata mătase, adică adevărata mătase se transportă din alte țări, cum ar fi din China. Acum peste tot se vinde numai mătase artificială. În ultimii ani, mama țesea covoare, tăia mereu lente din cîrpe. Numai ce auzeai cum bătea din spadă la covoare și mai ales ea țesea noaptea, cînd toată lumea dormea, dar pe ea n-o lua somnul, fiindcă avea tensiunea ridicată și se temea, săraca, să nu moară prin somn. Totuși de

tensiune n-a scăpat, ea și-a jucat rolul în ultimile sale zile.

TATĂL MEU, MODIGA ION, a fost un om foarte talentat, cânta foarte frumos la vioară. A lucrat director de școală în satul Cașcalia. El organiza serate interesante, organiza grupe de dansatori cu care ocupase primele locuri la olimpiade și concursuri raionale. Într-un timp a lucrat ca notar și primar în sat. Fiind român de origine, avea o dicție extraordinar de frumoasă. De o statură și ținută frumoasă, inteligent și deștept, era foarte stimat de oamenii din sat. Terminând studiile pedagogice în Timișoara, România, el își alege locul de muncă pedagogică în satul Cașcalia, raionul Căușeni. Aici o observase pe tînăra Marioară ce numai terminase 7 clase, tinerică, frumoasă și bogată după cum se considera în sat. Ea a fost înfiată de Timofei Țîbîrnă, om înstărit și văzut în sat, căruia nu i-a dat Dumnezeu copii. Marușcuța era cea mai dulce ființă în acea familie. În curtea lui Timofei Țîbîrnă se înălțau două case, o curte mare, lanuri de grîne și vii. După cum tînărul pedagog numai avea nimic în afară de bastonul și vioara ce îl însoțeau mereu, se gîndise că Mărioara ar fi o bună candidatură de soție, măcar că ea era cu 13 ani mai tînără. Tot mai des în casa lui Timofei se afla ca oaspete tînărul pedagog. El se îndrăgostise întocmai, privind-o pe Marușcuța gospodărint pe lingă casă, harnică ca o furnicuță. Din vorbă în vorbă, la un pahar cu vin, tînărul îndrăznise să o ceară ca mireasă. Cînd deadea Timofei îi povestise despre convorbirea cu tînărul pedagog, fata se fîstîci și, roșie ca macul,

spuse că nu vrea să se căsătorească, că e prea tânără pentru a forma o familie și încă nu înțelege nimic în acest domeniu. Dar Ionică tot mai des insista la căsătorie și fiindcă fata tot zăbovea, Ionel cam dădea pe la crîșma din sat și își cînta cîntecul la vioară:

“Cînd se duce lumea la culcare, cine umblă beat prin cîrciumoare?

Este Ionel, bată-l norocul, care bea ca să-și mai stingă focul, Focul, care frînge inimioara, fiindcă nu-l iubește Mărioara.”

Între timp, Mărioara se îndrăgostise, tot mai tare îi apăsa inima, văzîndu-1 trecînd pe lîngă casa lor cu un costum frumos, cu pălăria și bastonul. Mărioara îl iubea grozav, nu-și mai găsea locul, dar vezi că deadea Timofei nu mai vrea să aibă un ginere hoinar, fără pămînt și avere. De tânărul pedagog erau îndrăgostite toate fetele din sat, dar se gîndeau că sînt simple țărance și nu sînt de nasul acestui inteligent băiat. Ele îi cîntau: “Ce-ai găsit, Ionel, la Mărioara, ce ți-ai pus pe flăcări inimioara? Pentru ce te plîngi tu, măi băiete, cînd pămîntul este plin de fete?” Dar pentru Ionel exista numai o fată în sat – Marușcuța. Acest cîntec era preferatul tuturor consătenilor. După ce în sat s-a sărbătorit cea mai frumoasă nuntă, această pereche de tineri erau invitați mereu la petreceri, cumătrii, nunți și toate petrecerile se începeau cu cîntecul preferat al consătenilor: “Ionel, Ionelule, nu mai bea, băiatule”. Apoi, cînd lua el vioara cea îndrăgită și trăgea primul acord la vioară și răsuna o dulce melodie, “Ciocîrlia”, toți stăteau cu gurile căscate, după cum se zice în popor. Sau

cînta într-o seară la vioară, aici lîngă inima mea și din strunele ei, ca și din ochii mei, șir de lacrimi curgea. El cînta cu un tenor minunat... Avea un dor nemîngîiat, fiindcă a plecat de acasă după ce terminase studiile pedagogice fără voia părinților. A trecut granița peste Prut și așa s-a pronunțat soarta să rămînă pentru totdeauna în Moldova: “Și geme vioara pe strune de foc, În suflet îmi picură doar nenoroc...” El suferea mereu pentru patria ce o părăsise, și-și cînta amarul... Și-și aducea aminte de casa părintească din Țuțcani, de părinții și mai ales de mama, care mereu îl plîngea că a plecat și el era cel mai iubit, fiind mezinul. Și atunci el le zicea: “De ce m-ați dat la învățătură? De ce m-ați dus de lîngă voi? De ce m-ați dus de acasă? Să fi rămas fecior la plug, să fi rămas la coasă”. Și el se gîndea, dacă nu ar fi plecat la învățătură, nu se plîngeau părinții de soarta lui: “Și-atunci eu nu mai rătăceam, pe-atîtea căi răzlețe, și-aveați și voi în curte acum – un stîlp la bătrînețe”. Tatăl meu venise în familia Țîbîrnă fără bogăție și avere. Bogăția lui a fost talentul, vioara, bastonul și profesia frumoasă de pedagog. Cîteodată, cînd mama era obijduită de tatăl meu, deadea Timofei îi zicea: “Ia-ți vioara și bastonul și pleacă”! Da, tot timpul el a fost străin pentru neamurile Țîbîrnenilor. Într-un fel, am fost și eu străină, fiindcă semănăm cu tatăl meu. Dar soarta este soartă. Părinții mei au viețuit împreună aproape 50 de ani, au păstrat căsătoria prin acele nevoi și chinuri. Cu o lună înainte de a se împlini cei 50 de ani de căsătorie, mama a decedat și, pe patul ei de moarte, ea și-a adus aminte, cum noi copiii am dorit să le sărbătorim acest

eveniment – nunta de aur...

Scoala primara № 22. Chisinau. 1980

Au trecut anii și eu de acum am încărunțit și pe unde numai nu i-a necăjit și pe ei soarta. Au fost vremuri grele, război, sărăcie, foamete, ocupație ba de ruși, de români, de turci, Siberia, de care se temeau toți pe atunci. Cică secretul soartei rămîne veșnică ghicitoare pentru toți și fiecare din veac în veac, din an în an, din zi în zi, din oră în oră. Bătrînețea este o lege a firii. Tatăl meu a viețuit 96 ani, o vîrstă foarte înaintată. Se zice că viața care durează mai mult este un semn de civilizație, este un dar de la Dumnezeu și o cucerire, o ocazie extraordinară pentru o conviețuire mai umană și valoarea omului se măsoară după greutățile prin care a trecut. Dificultățile îți întăresc mintea așa cum munca fizică îți întărește corpul.

După ce mama a decedat, tatăl a supraviețuit încă 13 ani, aume atîția ani cu cît el era mai în vîrstă decît mama:

– Cum te simți?

– Da cum? Totdeauna singur, căci numai singurătatea îți aduce împlinirea.

– Mai vezi ce citești?

– Cam rău văd, dar dacă nu citesc, simt că pierd contactul cu întreaga lume.

– Doar ai prieteni, poți lua un pahar de vin cu ei.

– Asta e adevărat, dar cărțile sînt cei mai tăcuți și constanți prieteni.

– Da, cărțile sînt cei mai accesibili și înțelepți consilieri și cei mai răbdători profesori.

– Cum mai înfrunți problemele vieții singurel?

– Problemele aduc experiența, iar experiența aduce înțelepciunea.

Da, într-adevăr, înțelepciunea unui om bătrîn este și o viață organizată. Inteligența unui individ se măsoară în cantitatea de incertitudini pe care e capabil să o suporte. Tatăl a fost capabil să se îngrijească, să se poarte cu consătenii, respectîndu-i, de a-și lua pălăria din cap și închinîndu-se pînă la pămînt. Așa a fost pînă la 96 de ani.

– Ce să fac, nu mă plîng, doar viața se scurtează sau se lungeste în funcție de curajul persoanei respective.

Acelea au fost ultimile cuvinte ale unui om inteligent și curajos. Glasul frumos de tenor și l-a păstrat pînă la adînci bătrîneți. Mereu își cînta cîntecul preferat: “Bătrînețe, haine grele, ce n-aș da să scap de ele, trec zilele trec și eu, îmbătrînesc și-mi pare rău”. În viața lui el n-a gustat nici o pilulă pentru careva boală și nici nu a suferit de boli. Cînd fuma, îl mai auzai tușind, după ce a lăsat fumatul, era totdeauna sănătos. În ultimii ani nu mai putea să cînte la vioară, îi tremurau degetele și era cam trist. La 96 de ani el nu uita lucrurile, creierul lui era mereu antrenat.

– Dragostea către oameni este o limbă pe care surzii o pot auzi și orbii o pot vedea.

– Dar sînt oameni diferiți.

– Dar să știi, fiica mea, chiar și printre ghimpi se nasc trandafiri. Pentru dragostea unui trandafir, trebuie să suporti spinii. Minte omului nu este un vas care trebuie umplut, ci un foc care trebuie aprins.

Tatăl meu a avut o viață zbuciumată, conținutul căreia cuprinde o ironie amară. Soarta l-a zdruncinat și împins în multe locuri, alergând după speranțe irealizabile. Și acum, privind pietrele funerare de pe mormânt îmi fac grele impresii despre ei, părinții noștri, Ion și Mărioara. Aici se reîntorc amintirile despre ei, ce mi le-au făurit în mintea mea. Gîndurile mă izbesc spre acea zi, zi de Paștele Blăjिनilor. Mi se zbate inima de cele mai puternice impresii ale unei zile triste și reci de toamnă, cu noroi, abia se mișca automobilul în care îl petreceam pe tatăl meu pe ultima cale. Eu cu sora mea, Nina, stam lîngă sicriul din mașină, dar fratele Gică cu cumnata mea, Lora, conduceau funeraliile spre țințirumul din dealul Cașcaliei. Trecînd pe lîngă fosta casă părintească din drum spre țințirim, cortegiul s-a oprit, și tatăl meu trebuia să-și ia rămas bun de la acel pămînt sfînt, stropit de sudoarea și lacrimile sale. Aici se înălța o casă frumoasă construită de medicul veterinar, un om străin venit din alte părți. Doamne, ce timp mai era... Și de ce omul nostru, consăteanul nostru, nu a luat seamă ce face, nu le-au mai întors casa părintească. A izbucnit un bocet parcă venit de sub pămînt, un bocet cu adînci suspine. Pe locul acesta, tatăl își găsisese oprirea și frămîntarea, aici și-a depus ultimele forțe, de

aici și-a lăsat baștina, de aici a fost deportată familia noastră în Siberia. Salcîmul din poartă rămăsese zdrobit de ani parcă își lăsase ramurile lui aplecate spre pămînt și el își luase ultimul rămas bun de la acel ce l-a sădit, de la fostul stăpîn de casă. Aici unde își construise casa, aici unde depusese ultimele forțe omenești împreună cu Mărioara pe care și-o alesese de soție și cu care trăise un car de ani împreună. Aici e locul udat cu lacrimi de jale, aici din acel cuib strămutat și dus în fundul Siberiei. El, român de origine, cu mulți ani în urmă trecuse peste Prut cu diploma de pedagog în buzunar și cu scumpa lui vioară cu care își cânta "Ciocîrlia", iubita lui melodie. Aici unde își găsisse destinul familial, aici unde a fost primit ca ginere de către deadea Timofei Țîbîrnă, aici unde își găsisse școala iubită cu copiii cașcalienilor, aici unde înfrumusețase pămîntul cu pomi fructiferi. Dar nu i-a fost dat de la Dumnezeu, probabil, ca de aici să plece în ultimul drum. El a trecut prin multe stingherii ale soartei și împrejurări dureroase. Clipa cea de pe urmă era prea izbitoare pentru a te apăra de suspinul și bocetele consătenilor și a neamurilor care îl petreceau spre ultimul loc de odihnire. E un lucru groaznic să fii chinuit de acea conștiință, de acea neliniște sufletească tainică a cugetului chinuit de o apăsare grea a sufletului. Mi se părea că pămîntul se desface în două, mi se părea că el, tatăl, se va scula din sicriu să-și spună ultimul cuvînt ce nu a dovedit să-l spună cuiva și să-și vadă pentru ultima dată locul său udat cu lacrimi. Dar glasul bocitor al Sașei lui Alexei, adică a cumnatei mele, tot mai asurzitor răsuna în vale:

“Străinelul nostru, străinel”. Vezi că el a fost totdeauna străin pe acest plai moldovean. Dacă e adevărat că părul uneori ți se face “măciucă” în cap de chin și durere, apoi așa mă simțeam eu, foarte mișcată de bocetele ce răsunau în gloata de oameni ce petreceau răposatul pe ultimul drum. Mașina de-abia se mișca, de-abia târâiau picioarele prin noroi oamenii care înaintau încet spre țințirim. Îndată ce se lăsă mantia neagră a acestei zile cenușii, mi se părea că fiecare bolovan striga: “Scoală-te și te uită ce ai lăsat în urmă!” Ceața se îngroșase și mai tare când procesul funerar a ajuns la ușa cimitirului. Cândva, el, Modiga Ion, a fost ales de consăteni să organizeze ordine la cimitir, să construiască un nou gard, și această poartă a cimitirului a fost construită de el și acum s-a deschis larg pentru a-l primi aici. Rămăsesem cu picioarele amortite, auzind sunetul puternic al clopotelor bisericii din sat. Înfațișarea noastră fu mișcătoare pentru inimile miloase ale oamenilor, care ne strângeau mâinile zicînd: “Dumnezeu să-l ierte că bun om a mai fost”. Suferințele mele exterioare nu însemnau nimic față de ceea ce se petrecea în sufletul meu, nu mai auzeau ce zice preotul, numai cuvîntul “Amin”.

Sora mea, cu 10 ani mai mică, creștea o fată blajină, cu ochii mici care se închideau rușinați la fiecare cuvînt mai tare rostit de tatăl meu, cu umerii obrazilor bucălați. Avea gura ca o cireașă, mică, roșie și cărnosă, ca la Țîbîrneni, și umezită tot timpul și ea trecea cu limba peste buze neconținut ca și cum s-ar fi lins de ceva gustos, întărind aerul ei cuminte, copilăresc

și nevinovat, rostind poezia de Crăciun “Moș Crăciun cu plete dalbe a sosit de prin nămeți”. Și așa se ținea de gâtul mamei, cu ochii în lacrimi fericiți, în lumina plâpîndă a lumînărilor din jurul Bradului de Crăciun. Moș Crăciun cu plete dalbe, venind din povești, îi aducea dulciuri cu scorțișoară și zahar vanilat, cu un glas de copil rușinos, glas venit de departe, duios și subțire, și ea începea să plîngă fericită cu lacrimi mici ca boabele de cristal alunecînd pe obraji ei bucălați. Clipea des cu pleoapele ei ca un spic de grâu și își umezea buzele. Numai ce o vedeai jucînd în jurul bradului de Crăciun după melodia din vioară a tatălui meu. Acum are o familie frumoasă, cu o fată simpatică, Lena, și un fecioraș, Olejca. El a devenit muzicant ca și tatăl său, Nicolai. Nina este o mare gospodină, știe a coace diferite plăcinte și dulciuri, este o mamă duioasă. Acum ne întîlnim foarte rar, ba chiar, după 7 ani de zile trăiți în Germania, ne-am întîlnit pentru prima oară, ne-am plîns și ne-am îmbrățișat. Ea ne-a întîlnit la Odessa cu mașina lui Alexandru, feciorul lui Gică. Atunci cînd Gică și cu Nina erau încă mici, mă rog, eu eram educatoarea lor, aveam grijă de ei cînd mama era plecată la cîmp. Și eu tot încă nu prea mare fiind, îmi îndeplineam funcția de educatoare destul de cuviincios, fiindcă mama nu avea alt ajutor, nu existau pe atunci grădinițe de copii. Uneori ne mai lăsa pe la bunica Mărioara, ea trăia sus în deal pe o ulicioară cu salcîmi. La bunica era cel mai bine, nu mai aveam eu atîta grijă de cei mici. Îmi aduc aminte de linguri de lemn, opaițe și ulcioare de lut și tot tacîmul bucătăriei țărănești, iar sufrageria era o tindă

cu un cuptor de copt pîine, lavițe de lemn, cu păritare, la mijloc de casă o măsuță rotundă, cioplită din lemn cu patru picioare, o gălețuică tot din lemn meșterită pentru apă și ceaunele negre de fum în care pe acele vremuri bunica făcea mămăliguța, ce o mîncam cu mare gust. Era o atmosferă tipic țărănească unde uneori mirosea a pîine proaspătă coaptă de bunica. Ne plăcea mult cojița de pîine proaspătă în care pe lîngă faină de grîu se adăuga și faină de porumb. Pe podeaua de lut bunica așeza iarbă sau fîn care mirosea a pelin și proștețime. Dar cînd bunica așeza laptele de vacă în ulcioarele de lut, în casă mirosea a lapte de vacă, a chișleag și smîntînă. Uneori bunica ne ospăta cu caș de lapte de oi. Așteptînd acest caș, ne lingeam pe gură. Desigur că bucatele bunicii erau cele mai gustoase. Dar vezi că de la un timp bunica se îmbolnăvise de o boală paralizase care o paraliase de o mînă și un picior, dar și așa bolnavă își ducea gospodăria, așezînd mereu cu mîna stîngă pe cea dreaptă paralizată, tîrîind cu greu piciorul drept după ea. Noi o mai ajutam cîte puțin, dar, ca copiii, repede vroiam să fugim la joacă. Lelea Druța avea mai mult grijă de ea, de două ori pe zi îi aducea un ulcioraș cu ceva cald să mănînce. Bunica crescuse șapte copii. Dar vezi că la greutăți, la bătrînețe, n-avea cine s-o ajute. Mama mereu recita o poezie “Șapte pui și o biată mamă”. Vezi că cînd erau puișorii mici stăteau mereu cu gurile căscate ca mama să le aducă viermișori în gușă. Dar cînd puișorii au crescut, au zburat care încotro, uitînd de mama lor. Și degeaba mai striga mama lor după ajutor, nimeni n-o mai auzea. Și acest lucru aduce disperare

pentru mamele care cresc copii, care nu mai răspund de faptele lor. Așa ceva des se întâmplă și în viața noastră de toate zilele.

Studiile mele

Școala primară

La vârsta de 6 ani eu am plecat la școala primară din satul natal, Cașcalia. Fiindcă tatăl meu era director de școală, plecam deseori cu el la școală, îmi plăcea să fiu și eu elevă, de aceea tatăl meu m-a dat la școală mai devreme, adică la vârsta de 6 ani. Prima mea învățătoare a fost o tânără simpatică, româncă de origine, se numea Domnișoara Diamanta. Înainte de război, în școală se predă în limba română. Eu o iubeam foarte mult, mie mi se părea că ea era cea mai frumoasă și splendidă din toată lumea. Cred că eram foarte sîrguincioasă la învățatură, fiindcă ea mereu mă lăuda. Cunoșteam literele și știam bine să socotesc, cu mine se ocupa după lecții tatăl meu, dar părinții altor elevi erau necărturari. Îmi plăcea să scriu foarte sîrguincios și caligrafic. Pe atunci scriam cu penița și cerneală, de aceea se da o deosebită atenție caligrafiei. Caietele mele erau exemplare, curățele, cu note bune și foarte bune. Iubeam să recit poeziile pe care le învățam de la mama, ea era foarte iscusită la povestit, mereu vroiam ca ea să-mi spună povești, ce le-am ținut minte toată viața. În legătură cu faptul că eu cunoșteam de-acum multe de toate, consiliul pedagogic m-a trecut în clasa a II-a. Aici mergeam în pas cu alți elevi. În clasă eram puțini elevi, de aceea în clasa a II-a tot Domnișoara Diamanta ne învăța. Aceasta m-a

aranjat pe mine, fiindcă eu țineam mult la ea. În afară de lecții, ea ne învăța jocuri și dansuri, juca mingea cu noi în ograda școlii. Pe atunci nu erau ca acum aparate de fotografiat, s-a păstrat numai o singură fotografie, pe imagine eu cu o grupă de dansatori, eram îmbrăcați în uniformă. Mi-a împletit mama un brâu național cu trei culori ca steagul românesc, coftița era brodată de mama în stil național. Acest costum s-a păstrat mulți ani.

Clasa №8. Chisinau. 1980

Precum tatăl meu primise o oarecare sumă de bani, prin moștenire de la tatăl său din județul Vaslui, satul Țuțcani, din România, deschise el cantină sau un mic restaurant la gara Căinari, astfel că părinții mei stăteau în gara Căinari, dar eu trebuia să rămân în sat să-mi fac școala primară, fiindcă la gara Căinari nu exista școală. Trăiam eu la lelea Druța și badea

Hariton. Lelea Druța era sora cea mai mare a mamei. Cîteodată rămîneam să dorm la învățătoarea mea, Doamna Diamanta, fiindcă ea locuia singură într-o casă în curtea școlii. Dacă însera, adică cînd lecțiile se petreceau în schimbul al doilea, atunci ea nu-mi da voie să plec acasă, fiindcă lelea Druța locuia departe de școală, iar pe stradă puteau să mă întîlnească cîini răi. Doamna Diamanta croșeta foarte frumos și eu îi făceam mosorele de ață. Cred că ea mă iubea ca pe un copil singuratic. Parcă o văd, era o fire de femeie foarte bună, simpatică și neobișnuită. Îmi părea că e o icoană în fața mea, o iubeam foarte mult și mă simțeam foarte fericită cu ea. Dar în celelalte zile mă duceam singură la lelea Druța și eram întîlnită de deadea Hariton la punte. Puntea era un poduleț de lemn ce scîrția și se clătina mereu cînd treceam pe deasupra. Ea era întinsă peste un rîuleț și o adîncă rîpă în mijlocul satului. Precum părinții mei își făceau serviciul la gara Căinari așa cam la vreo 4 km de sat, totuși mi se părea mie că sînt foarte singuratică fără ei. Cîteodată mai venea tătăica să mă vadă, dar cam rar. Cînd aveam vacanță, mă duceam și eu la gară pe jos prin schini, pe o cărăruie mai apropiată. Și, totuși, nu-mi era mie clar, de ce părinții mei erau atît de ocupați, nu atrăgeau atenția vieții mele de copil. Eu nu contactam cu alți copii, fiindcă trebuia să fiu ca un ceasornic de punctuală, trăiam, de fapt, la oameni străini. Cred că de aceea eram destul de sfioasă, rușinoasă, închisă în mine. Lelea Druța era o ființă de femeie bună, dar mie îmi lipsea căldura de mamă de care într-adevăr am fost lipsită. Nu m-a miluit nimeni cu cuvinte dulci de mamă,

așa s-a creat situația în familie. Când mi-era foame, o întrebam pe lelea Druța, ce aș putea mânca, ea îmi zicea că este pînică în bucătărie. Aceasta a fost o perioadă de lipsuri a unor bucurii copilărești, o perioadă de întuneric pentru un copil de vîrsta mea. Cîteodată mă ascundeam de privirea lumii, cînd spre coada ochiului aluneca un fir de lacrimă, ca un șuvoi ferbinte, însă nu simțeam ferbințeala lor și ele se prelingeau pe obrazul meu. Ce necruțător a fost timpul copilăriei mele! Dar zilele trecuseră una după alta, grăbite, și exista, totuși, o portiță deschisă de speranță. Și atunci puneam mîna pe condei și scriam primele mele poezioare. Aveam un caietel gros de poezii alcătuite de mine începînd cu clasa I-a acolo, la lelea Druța pe cuptor, au început primele mele versuri, dar totul s-a pierdut în timpul războiului. Poeziile mele conțineau aceea lipsă de dragoste părintească, acea lipsă de mîngîiere din sufletul meu copilăresc. Dar s-a început văpaia războiului și totul a luat alt curs. Rușii au ocupat Moldova, adică au "eliberat-o". Mama a îngropat într-o groapă săpată în mijlocul casei toate documentele și cărțile, fiindcă toți atunci erau considerați dușmani ai poporului, erau vremuri periculoase. Și așa au rămas pe veci acolo aceste cărți și documente. Acum cînd am fost eliberați de către sovietici, s-au organizat școli cu predarea alfabetului chirilic. Învățam într-o clădire mică, se zicea că fusese construită de Morozanu care a fost deportat de ruși în anul 1940. Familiile au fost despărțite de bărbați. Bărbații au fost duși în lagăre, de unde nu s-au mai întors. Despre aceste timpuri voi deschide un nou capitol. Eu eram

tare necăjită, când plecam în vizită la părinți, la gara Căinari. Uneori trebuia să alerg mereu după o vecină a noastră, Vasilița lui Luca Țapu, fiindcă mama o ruga să mă ia cu dînsa când pleca la fiică-sa, ce avea serviciu la gara feroviară din Căinari. Uneori chiar dormeam la ele, dar în paturile lor de lemn se oploșeau mii de ploșnițe de diferite soiuri, vai ce mă mai pișcau! Cînd mă sculam dimineața eram toată pișcată, tocmai roșie. Toată noaptea aproape nu dormeam, nu-mi era mie a somn, mă vîrcoleam mereu. Dar, mă rog, eram satisfăcută de ospitalitate. Toată vacanța trebuia să pasc vaca cu doi viței. Odată, fiind la gară, nu mai știu cu ce ocazie, am trecut toate căile ferate, ele erau destul de multe. Nu existau pe atunci semne de interzicere pe unde puteai trece pe cealaltă parte a drumurilor acestei căi ferate. Eu, foarte liniștit, treceam peste ele, nu-mi dădeam seama ce primejdie mă poate aștepta. Deodată văd cum, cu o viteză fulgerătoare, cu un vuiet străpunzător, venea un tren de marfă din deal de la Zlotești. Din fericire, m-am oprit între șinele trenurilor. Cu un sunet extraordinar, fulgerător a trecut acest tren de marfă cu multe vagoane pe lîngă mine. Se vede că Dumnezeu m-a ferit de moarte, căci am rămas vie. Eu, atît de amarnic m-am speriat, că am pierdut darul vorbirii. Nu mai știu cum am explicat părinților ce s-a întîmplat, dar, de spaimă, nu vorbeam cu nimeni și plîngeam mereu. Așa am devenit un timp îndelungat un copil închis, sfios, înspăimîntat și fără să mai pot zîmbi. Spaima aceasta mă deranjează și acum. Cînd mi-aduc aminte, mă doare în spinare și în piept, dar nu mă jeluiau nimănui. Părinții

nu mai aveau timp să mă întrebe ce mă doare, spaima este în suflet mereu, acesta este un fenomen extraordinar de greu și de nelecuit. Mă mai descînta lelea Druța de speriat, dar dat a rămas zvîcnetul acela, acel vuiet al trenului, mi se păstrează și acum zîngănitul strașnic în creierul meu. În fine, între timp am terminat școala de 4 ani din sat. Fără ca să absolvesc școala de 7 ani cum se cerea pe atunci, tătăica mă duce la Școala pedagogică din Bender, ce am absolvit-o cu succes. Am fost trimisă cu bună recomandare la Universitatea de Stat din Chișinău, dar spre marele meu regret, am întrerupt toate studiile mele fiindcă în anul 1949 familia noastră a fost deportată cu alte familii din Cașcalia în Siberia înghețată. Și numai după întoarcerea din Siberia am absolvit Universitatea din Chișinău, Facultatea de Istorie și Științe sociale, mai târziu am trecut la Facultatea de Limbă și Literatură Rusă la Institutul Pedagogic “Ion Creangă” din Chișinău.

Cu drag păstrez doar amintiri plăcute despre primii ani de școală. Eram țintuiți toată ziua în băncile incomode care ne deformau coloana vertebrală și erau vopsite urît cu vopsea neagră. De fiecare dată întâlneam blînda și draga noastră învățătoare. Eram foarte nerăbdătoare, inima îmi bătea cu putere, dar, în același timp, eram foarte fericită cu ivirea ei în clasă. Arăta ca o zîină cu chip de înger, cu glas duios, cu ochii albaștri ca seninul cerului și cu părul auriu ca spicele grîului. Noi, micuții, eram ca puii de rîndunică răspîndiți pe cer, dar ea cu blîndețea și dragălășia ei ne-a adunat într-un colectiv și

ea ne-a condus primii pași spre lumină, cu mîna ei plătîndă ne conducea condeiul din mîna noastră tremurîndă. Primii ani de școală sînt o perioadă a descoperirilor. Copiii au sete de a cunoaște, de a înțelege și învățătorul îi înzestrează cu mijloace de a învăța, de a dezvolta tot ce e dat de Dumnezeu. Da, primul dascăl e dator să dobîndească buna cunoaștere a capacității și intereselor fiecărui elev. Acum citesc autobiografia scriitoarei engleze, Agatha Christie, și mă mir cît de fericită i-a fost copilăria și cîte lipsuri am avut eu în copilărie.

Cabinetul exemplar de limba rusa, scoala №25, Chisinau, 1982

Părinții ei aveau mari posibilități să-și aranjeze odrasla la diferite școli cu diferite niveluri: limbi străine, muzică, înot, călărie, desen, lecții de dansuri, lecții de bune maniere în societate, ș. a. În cele din urmă, dacă fiecărui copil i se oferă mediu potrivit, înconjurarea necesară și profesorul poate crea o atmosferă plăcută spre întocmirea rapoartelor de activitate a elevilor. Ce să zic? Pe acele timpuri nu aveam nici caiete pe care să scriem, scriam lecțiile pe o plăcuță de gresie înrămată cu un creion de gresie. Plăcuța avea o suprafață de 25 cm pătrați și de aceea mereu ștergeam ce scriam, fiindcă aveam puțin loc. Necazul cel mai mare era că, dacă scăpai plăcuța jos, ea se spărgea și trebuia să primești o pedeapsă. Pedeapsa era apanțată într-un colț de clasă. Pentru o mică învinuire trebuia să stai în genunchi cu mâinile în sus pe grăunțe și coji de nucă. Dar încă mai dureros era când, cu mâna ta, trebuia să aduci din curtea școlii o vârguță de liliac, cu ajutorul căruia învățătorul îți croia câteva vârgi la palmă, pînă îți ieșeau beșici și atunci țineai bine minte cum să te porți la școală. Spre fericirea mea, m-a ferit Dumnezeu de așa pedeapsă. Pe atunci pedeapsa de către învățător era un lucru obișnuit și de necondamnat. Părinții dau voie învățătorului să aplice așa pedepse, vroind ca copiii să fie supuși și ascultători. Toți desigur, își amintesc primii pași de învățătură, ei nu se șterg din memoria lor. Tot țin minte: liniuțe, bastonașe, băncile negre, mîzgălite, abecedarul cu poza celui întîi clopoțel. Memoria este un catalog. Chiar dacă nu-mi amintesc exact numele unui elev

cu care mă întîlnesc pe stradă, dacă îmi spune în ce bancă a stat, imediat îmi amintesc numele, cu toate că acum, la vîrsta înaintată a mea, multe de toate uit. Aș vrea să mă auzi acolo în ceruri: “Ce cuvinte să-ți spun, dragă învățătoare, ce covor să-ți aștern pe cărarea ursită de dor? Îți aduc un curcubeu de crizanteme, revărsînd melodia de-a lungului drum pedagogic”.

“Ducînd povara anilor în spate, ne învățai pe noi să facem
carte
Și pentru firul cel de păr cărunt, mă închin pînă la pămînt”.

Îmi este dureros fiecare 1 septembrie. E toamnă și frunzele își dansează valsul înstrăinării, impunînd atmosfera de melancolie, văzînd că încă o generație este în trecere. Se macină timpul, adunînd imaginea anilor în istorie. Mai trece o toamnă și încă una... “Dar lumina cuvîntului de tine semănat, aprinde mii de lumini pe pămîntul însetat. Semințele vorbelor tale înțelepte încolțesc în credință și speranță, aduc iubire unde e ură, adevărul, unde e minciună, mîngîiere unde e durere.”

Pagina neagră în istoria poporului moldovenesc

La 22 iunie anul 1941 s-a început războiul pentru apărarea patriei cu Germania hitleristă.

Mare necaz s-a năpustit peste toată țara. Zi de zi cădeau mii de bombe. Țin bine minte cum toți vecinii noștri se ascundeau de bombardament în beciul nostru, fiindcă era mare și bine construit.

Satul nostru Cașcalia este aranjat între 2 dealuri. Și iată că de peste un deal înaintau trupele germane, de peste altul – oștirile ruse și cădeau bombele una după alta. În ziua aceea, spre înserate, în beciul nostru a intrat un ostaș sovietic, fugea și el săracul de moarte, fugea de armata rusă, în felul acesta era trădător, fugea de armata germană ca dușman, era bine prins în capcană. Mama i-a dat o bucată de pâine și i-a zis să stea cu noi în beci, dar el ne-a explicat că trebuie să plece, precum de îl găsec pe el aici “Vă împușcă pe toți!” și el a plecat. A doua zi l-am văzut călcat de un tanc rusesc. Femeile l-au bocit, acesta a fost primul cadavru al acestui ostaș fără nume și l-au îngropat sub umbra unui nuc din grădină. In buzunar nu avea documente, ci numai o poezioară scrisă pe un colț de ziar vechi: “Tovarășul meu, tu ai căzut în lupta crâncenă cu dușmanul, Nu striga, nu plînge mereu, nu te ofta, tu nu ești rănit, ești mort. Ce să fac? Îți scot ciobotele tale

pentru o amintire fiindcă noi trebuie să înaintăm”. Multe cadavre ale ostașilor de diferite naționalități au rămas pe câmpuri. În viile noastre zăceau multe cadavre umflate și împutite, neîngropate. Pe toți îi aștepta cineva acasă. Era o jale extraordinară... Multe filme despre război am vizionat, dar ce am văzut eu pe câmpuri de război, numai în satul nostru, era imposibil de povestit, aceste evenimente s-au memorizat greu în mintea mea de copil. Mai târziu, când terminasem Facultatea de Istorie și Științe Sociale, eu organizam în școală cu copiii diferite serate despre acele ore retrăite în timpul războiului. După ce s-a terminat războiul, ecoul lui încă continua. Aici-colea explodau minele și bombele de pe câmpul de luptă. Aceste terenuri trebuiau prelucrate și astfel, zi de zi, se întâmplau nenorociri. Pe unele locuri special erau lăsate unele obiecte mici ca stilouri. Copiii se repezeau după ele, după aceste obiecte distrugătoare, și explodau cu ele în mână pe loc. Pe câmpiile de la Vozoaca, așa se zice unui mare teren de pământ, se găseau cadavrele ostașilor de diferite naționalități, pe suprafața pământului nu mai avea cine să îngroape atâtea cadavre. Așa aceste trupuri au fost mâncate de viermi, cioare și animale sălbatice pe câmpuri.

Foametea din anii 1946—1950

Nu era deajuns că războiul a distrus totul, dar și după acest război crâncen a fost o secetă extraordinară pe pământul nostru natal. Bîntuia o foamete, foametea ce aducea mii și mii de cadavre. Oamenii se umflau butuc de foamete. Despre asta este oribil să-ți aduci aminte. Noi copiii eram speriați și muștrați de părinți să nu ieșim în stradă, că se auzea fel de fel de cazuri, că cine ieșea din casă era prins și nu se întorcea. Oamenii, din mare disperare de moarte, se mînceau unii pe alții. Mama lucra la o cantină la spitalul din sat. Ca să scape cei 2 copii de foame, pe Gică și pe Nina, mama ascundea în sîn cîteva boabe de fasole sau porumb și cumva a întreținut pe cei 2 copii slăbiți, lipiți pămîntului. Eu eram studentă la Școala Pedagogică și nouă ne dau de amează o farfurie de balabură și o bucățică de pâine, totuși statul avea grijă să nu moară studenții de foame... Era foarte grozav să vezi cum mor oamenii de foame, căzînd pe unde ase nimerea în stradă sau în cîmp.

Ai fi auzit tu, cititorule, cum oamenii în acea disperare mînceau tot ce era posibil, se mînceau unul pe altul, dezgropau cadavrele morților și le mînceau, era ceva incredibil. Da, voi, această generație, nici nu credeți, dar noi am re trăit toate aceste spectacole a veții omenești. Prin sat nu mai întâlneai cîini, pisici, nemaivorbind de animale domestice sau păsări. Era pe la sfîrșitul cursului al II-ea, cînd tatica mi-a adus mîncăruri din carne de

cal, aceasta a fost cea mai delicioasă mîncare. Soacră-mea îmi povestea cum a scăpat copiii de foamete, a închis vaca în casă, fiindcă totul se fura și cu asta a scăpat de foamete. Aceasta a fost o amară pagină a veștii beților moldoveni după război. După ce a murit de foame jumătate din populație, sovieticii, frații mai mari ai noștri, au hotărît să ne ajute, fiecare din noi primeau cîte 200 de grame de grăunțe de grîu sau porumb. Da, acesta a fost o foamete organizată de către frați, să ne țină în genunchi... După ce ne-am mai înfiripat, vara strîngeam spice de grîu, după ce roada era strînsă de pe cîmp. Fiind foarte flămînzi, nu mai așteptam ca mama să rîșnească aceste boabe, le mîncam așa crude și ne umflam pîntecele. Mai tîrziu, tata a construit o rîșniță din două petre, așa-numită moară de măcinat grînele cu mîna. Nu aveam ce duce la moară, doar aveam cîțiva pumni de grîne numai. Veneau mulți săteni să macine acel puțin de boabe dintre care ne lăsa și nouă drept plată cîte un pumn de grîne. Așa am ieșit biruitori din grozava foamete. Mai tîrziu, prin anii 1947—48, cînd grînele au rodit după o abundență de ploi, țărani au prins la puteri și au început să-și prelucreze ogoarele. Și aici frații sovietici au numit “postavca”, adică norma de grîne ce țăranul trebuia s-o dea la stat. Și acest bir, această postavcă, era așa de înaltă că bietul țăran nu putea s-o îndeplinească. Și atunci jandarmii ruși, cu niște țăvi lungi, căutau unde țărani ar fi ascuns grînele și cu măturicea strîngeau ultimile grăunțe și le încărcau în saci, în căruțe le transportau în Rusia de la gara Căinari. Și iarăși foamete, și iarăși țăranul moldovean ridica mîinile spre

cer, Doamne, Dumnezeu, cum mai poate suporta un om atâtea necazuri? Și iată puterea sovietică, bănuind pe unii țărani că ascund grânelor pentru a-și întreține familia, prin sudoarea muncii sale, îi numeau pe ei chiaburi, dușmani ai poporului. Nu putea nimeni să deschidă gura, că imediat era trimis la închisoare. Toți erau speriați cu deportarea lor în Siberia. Noi, copiii alergam pe toate dealurile în căutarea rîbcei sau rabsul. Rabsul era o plantă sălbatică, dar omul de nevoie totul poate inventa. Din acele semințe mărunte negre se măcina și se prelucra oileul. Văd aici în Germania lanuri întregi se plantează această plantă și din ea se prelucrează uleiul Rabsoll. Planta înflorește o culoare galbenă.

Foametea a fost una dintre marile catastrofe cu care umanitatea a trebuit să se confrunte de-a lungul istoriei. Dacă nazismul a folosit înfometarea împotriva popoarelor considerate rasial "inferioare", comunismul a folosit-o pe scara largă pentru terorizarea întregii populații dintr-un anumit teritoriu. Anii 1945—46 au fost ani secetoși în Moldova. Mărfurile ce erau aduse erau cartelate.

Sectia de limba rusa, scoala din Ghidighici. 1986

Fiecare locuitor primea o cartelă pentru cumpărarea unor mărfuri. Fiind studentă la Școala Pedagogică, promisem și eu o cartelă. Și iată că am pierdut-o și atunci, vai de capul meu, am îndurat foame și necaz. Oamenii erau rău disperați, în sat se auzea multe strașnice întâmplări. Din cauza slăbirii organismului, oamenii se umflau. Se spune că foametea e mai gravă și decât războiul. O mamă își mîncase copilul său. Ea zicea: “Doamne, iartă-mă, copilul meu era deja mort. Groaza de a muri de foame m-a pus la încercare să mîncînc fetița. Da, am fiert-o și am mîncat-o, iar oasele le-am pus într-o cutie și le-am îngropat în grădină, dar locul acela l-am înecat cu lacrimi”. Dar acele fapte se țineau în taină. Unde s-a mai văzut așa ceva? Și gîndiți-vă, de ce

adevărul despre foamete să nu fie spus pînă la capăt!... În cartea sa “Foametea în Moldova”, Anatol Țăranu și George Rusnac scriau despre acele vremuri grele. Desigur trebuie să ai mare curaj să te apropii de asemenea teme foarte dureroase. Îți trece fiori prin tine cînd îți aduci aminte de această perioadă, dintre cele mai tragice din istoria noastră, cînd a murit ori a dispărut fiecare al 2-lea om din Moldova. Foametea a fost un cataclism groaznic. Îmi aduc aminte de cea bucățică de pâine cleioasă, uneori plină cu viermi, de 70 g, după care trebuia să stai ore întregi în rînd, căzînd acolo în rînd fără puteri. A încercat și Ion Druță să vorbească pe această temă, dar a facut-o cu jumătate de gură, mai mult nu se putea de vorbit pe timpuri. Despre foametea din anii 1946—47 e datorie a memoriei trebuie să scrii adevărul. Foametea a distrus societatea intelectuală, tradițiile și cultura. Era timpul, cînd trebuia să te mulțumești cu puținul, să ai răbdare nelimitată, să te supui mereu. În “Cartea foametei” există un pasaj despre un ostaș care a trecut prin para focului în război, dar întors acasă a văzut cum îi mor de foame cei doi copilași. Teama de a muri de foame este una dintre cele mai paralizante. În timpul foametei eu m-am găsit în orașul Bender la Școala Pedagogică. Eram studentă în cursul întâi. Într-un fel studenții erau păziți de această groaznică foame, fiindcă statului îi trebuiau cadre pedagogice aici în Moldova. Majoritatea studenților erau de peste Nistru, adică de pe teritoriul Transnistriei de astăzi. Tatăl meu, fiind director de școală în satul nostru natal, m-a prezentat și pe mine cu alți tineri din sat să urmez Școala

Pedagogică. Mă gîndeam de ce tatăl meu s-a stăruit să mă dea așa de mică, adică după 4 clase, îmi era tare greu, creierul meu de copil obosea de "zubreala de toate zilele", dar am învins totul. Cred că el m-a ferit să nu mor și eu de foame, așa cum au suferit cei 2 copii, Gică și Nina. Grele vremuri au fost, foarte grele. Dar eu am fost martorul acestor furioase vremuri. Mă cutremură acele memorii.

Așa ne-au zguduit anii războiului. În sfîrșit s-a terminat războiul, a devenit viața pașnică, s-a întors și tatăl meu de pe cîmpul de luptă. El ne povestea cum, ca prin urechile acului, a rămas și el în viață, cum au șuierat gloanțele pe lîngă el și chiar și pălăria i-au spart-o, el ca prin minune a scăpat. Tatăl meu, Modiga Ion, a început să lucreze ca învățător de matematică la școala din sat. Mai târziu a fost numit director de școală. În anul 1946, am terminat și eu 4 clase primare. Tatăl meu, fiind director de școală în satul Cașcalia, primise o indicație obligatoare din județul Taraclia, precum că trebuia să trimită la învățătură cîteva candidaturi de fete și băieți în orașul Bender la Școala Pedagogică. Era o necesitate vitală, sudul Moldovei ducea lipsă de cadre pedagogice, iar țărani nu vroiau să-și trimită copii departe de casă. Stăruindu-se urgent, tatăl meu ducea convorbiri cu părinții acelora, dar mai mult fără rezultat, precum că copiii lor, după școala primară, trebuiau să muncească în cîmp. Era o situație grea. După ce s-a format colhozul "Drumul Nou" în sat trebuiau multe brațe de muncă. Cu chin cu vai s-a ales tatăl meu

cu câțiva flăcăi din sat, de fete părinții nici nu vroiau să audă, printre ei Pîntea Petru, Țurcanu Ion, Pascal Mihail, Coliban. Cu ei trebuia să se prezinte la Școala Pedagogică. Dar erau de tot puțini și pe loc îmi veni ideea de a mă lua și pe mine cu ei. Eu eram o copilă mică, de 11 ani, mă rog, firavă, rușinoasă, și pe lângă toate acestea eu trebuia să cunosc materialul obiectelor ce nu mi s-a predat în clasele primare, îmi trebuia, desigur, și un certificat corespunzător pentru terminarea acelor 7 clase ce nu le terminasem, drept că și ceilalți băieți terminaseră numai câte 4—5 clase, în timp de război nu-ți mai venea a carte. Vai de mine! Nu-mi dădeam seama ce mă așteaptă. Ei, curînd, în august, trebuia să susțină examenele de intrare la Școala Pedagogică. Țin bine minte ca acum, primul examen a fost geografia, habar n-aveam de așa știință, ea se preda numai în clasele superioare. “Tu vei deveni învățătoare!” îmi zise tatăl meu. Ce o mai fi și asta? nu-mi dădeam seama, ce o mai fi și cuvîntul “pedagog”, știam că tatăl meu, ca învățător și ca director de școală, era stimat în sat și iubit de elevi și părinți, dar eu, eu nu cunoșteam încă nimic, eram un copil cu puțină experiență de viață.

Pe o cărăruie întortochiată, ce trecea prin satul Zolotievca spre Tighina, mă ducea de mîna tatăl meu, Modiga Ion. Mă dor picioarele, mă ustură ele de afurisiții de ghimpi, mă jeluiau eu încă somnoroasă. Și roua de dimineață îmi umezea încălțămîntea. Nu credeam eu în realizarea acelor idei ale tatălui meu, căci aveam numai 4 clase terminate și toată pregătirea mea

pentru examene erau cele povestite de tătaica în drum, pe jos de la Cașcalia spre Tighina, o distanță de vreo 58 de kilometri. Dar cum voi da eu examenul la geografie?! “Nu-i nimic, mergem pe jos, pînă la Tighina sînt 58 de kilometri și eu îți povestesc teme principale.” Fiind, cred eu, cu mintea ageră, am însușit ce am însușit, trecînd această distanță pe jos și văicărîndu-mă că mă dor picioarele. Dar nu era altă soluție, nu exista alt transport. Sosind în oraș, pentru a-mi prezenta mai întîi documentele necesare, mă aflu în cabinetul directorului Școlii Pedagogice, tovarășul Bondarenco. El îl întrebă pe tatăl meu:

– Și ce, această copilă de statură foarte mică, firavă, după cum văd, vrea să fie studentă? Cîte clase ai terminat, se adresa către mine?

– 7 clase, răspusesem eu, neîncredințată.

– Nu se poate, nu necăjiți acest copil, ea se va îmbolnăvi, creierul ei este al unui copil.

– Va face treabă, ea are mare tărie de caracter, zice tatăl meu.

Așadar, eu am devenit studentă. Vezi că tatăl meu, fiind director de școală, mi-a fabricat un certificat fals de 7 clase, precum și la acei 5 băieți care au reușit să devină studenți tot în felul acesta. Ce să faci, așa erau cerințele vieții.

Directorul Școlii Pedagogice din Bender, tov. Bondarenco. În fața mea stă un om obosit la față ca și cînd n-ar fi dormit destul, supărat, cum mi se părea, cu părul revășit, cu o cărare neglijentă în dreapta. Îl priveam tremurînd din cap pînă în

picioare. Cu un costum bej, țesut ca bobul de orez, cămașa tot de culoare bej deschis, ca nisipul, iar cravata de lână maronie. În acea îmbrăcăminte l-am văzut toți cei 3 ani de zile. Pe când el telefona cuiva, eu îl studiam. Rămânând o secundă mai mult cu privirile asupra chipului său prelung, cu un nas ascuțit și coroiat, aveam impresia că aceasta sugerează un cioc de pasăre. Părul lui, agresiv de negru, îmi întărea sentimentul de cruzime. Terminând convorbirea telefonică, începu dialogul. Contactul cu acest om îngrozitor, după cum îmi părea mie, era un contact viu, dar măcinător, parcă crud.

– De ce necăjiți acest copil, va putea ea să înfrunte greutatea studierii? zise el, adresându-se către tatăl meu.

– Da, ea va face față în studiere.

Întrebarea directorului trezi în mine un gând dureros și răscolitor. Desigur că eu nu mă pricepeam cam ce greutate mă așteaptă. Directorul făcu o pauză. Stătea la masa lui cu o liniște aproape senină, dar cu atât mai amenințătoare după cum îmi părea. Mă studiasse din nou, își împreunase mâinile și le ținea ca la rugăciune și nu-și dezlipea ochii de la mine, ce mă facea să mă gândesc că de acest om cu privirea aspră depinde soarta mea de a deveni învățătoare și ochii mi se umeziseră de lacrimi. De aceea, tatăl meu luase alt subiect de discuție precum că și el e pedagog de profesie. Între timp, am tras atenția la tabloul de pe perete din spatele directorului. Un tablou zugrăvit, înfățișând o pădurice albă de mesteceni, iarna. Pictorul pictase zăpada

astfel, încât troienită și viscolită pînă cuprindea triumphiurile mesteacănilor, îmi trezea o stare ciudată de frig, de frig adevărat și starea aceea era întărită de cerul ca sticla, însinuat printre crengile subțiri și cu care frunze cărămizii zdrențuite și uitate moarte din toamna trecută pe brațele fragile cu care mestecenii implorau parcă liniștea siberiană, mă gîndesc eu acum după ce rtrăisem anii siberieni.

Da, nu-mi închipuiam că după ce termin Școala Pedagogică o să văd și o să retrăiesc vîrfurile acestor mesteceni la acel cer senin de sticlă în cristalele zăpezii. Așa, nu se vedea nici o viețuitoare, era numai o încremenire de cristal, și iar îmi arunc privirea în lumina de frig a acestui peisaj în care pictorul pusese, indiscutabil, ceva din frigul lui sufletesc, pentru că nu era un peisaj de iarnă, să evoce, cu bucurie copilărească, acest anotimp în care mi-aș imagina vacanța fericită a Crăciunului, ci pictorul redase în suflet o mare tristețe, un suflet rece cu o gheață sufletească. Pînă cînd și rama lui bogată, aurie, ți se părea la rîndul ei geruită de o brumă subțire, încât, privind tabloul, ți se făcea într-adevăr frig, îngrozitor de frig. Da, da, acel îngrozitor frig din Siberia. După ce tatăl meu terminase convorbirea cu directorul Școlii Pedagogice, prin alte vorbe, directorul zice că el a adus acel tablou din Siberia, unde trăise, și iată că acum el vrea să-și încăzească oasele la bătrînețe în Moldova noastră înfloritoare. Mă gîndeam eu că noi, moldovenii, trebuie să facem loc la ruși ca să se încălzească.

Și să vezi că, la înmînarea diplomelor, Bondarenko îl zărește pe tatăl meu, prezent aici la o serată, îi zise: “Ai avut dreptate, fata dumneavoastră a avut o mare tărie de caracter, a terminat cu diplomă roșie, ce eu i-o înmînez acum”. Tatăl meu m-a luat în brațe de pe scenă și m-a sărutat pe obraz, nu crescusem tare, ceilalți colegi ai mei erau destul de mășcați. Dar ne reîntoarcem. Și așa am susținut bine examenele de intrare, uneori ajutată de colegii mei, mă rog, nici ei nu știau mai mult decît mine. Pe atunci nu ajungeau cadre pedagogice în școli, nu se predau multe obiecte așa ca limbile străine, de exemplu, și nici școli speciale construite. În clasa a 2-a, țin minte, în timpul războiului, învățam afară la un vecin de al nostru, sub umbra unui nuc... Devenind studentă la Școala Pedagogică din orașul Bender, acum Tighina, m-am trezit într-un cămin cu 45 de fete. E anul 1946, în timpul de după război, orașul complet ruinat și iată căminul nostru era o clădire distrusă în timpul războiului, așa s-a stăruit statul să ne ofere condiții pentru studenție. Erau construite așa-numitele “nare”, adică paturi de lemn dintr-un perete în altul, în care se oploșau ploșnițele, ce ne pișcau rău. Dimineața corpul nostru erau roșu însîngerat. Pe paturi aveam saltele de paie. Despre curățenie nu se mai poate de vorbit fără revoltă. Se ivise deodată cei mai mășcați păduchi. Nu se mai afla nici o soluție de luptă împotriva lor. În loc de ferestre și uși, erau împletite închizători din stuf. Ei, vă închipuiți. Cînd le povestesc copiilor mei despre învoielile de studii ale mele, lor li se par povești. Dar toate acestea erau fleacuri în legătură cu aceea că aproape toate obiectele se predau

în limba rusă. De la început, nu înțelegeam nimic. Plîngeam mereu, dar ca să fug de acolo era imposibil. Nu știam nici drumul, nici măcar un fel de transport nu exista. Unii consăteni de ai mei n-au rezistat și și-au luat tălpășița. De la gara Bender pînă la Căinari circulau numai trenuri de marfă. Și totuși, am încercat să fug, m-am cățărat într-un vagon de cărbuni. Neagră, încărcată de fum, am fost prinsă și adusă la jandarmerie. Ei, mă rog, ce să-mi facă, mi-a dat voie să plec. Pe loc mi-am adus aminte de sfatul părintelui: “Trebuie să studiezi, trebuie”. Ce timpuri grele au fost după război e greu de redat, era o foamete cumplită. Părinții și ei nu puteau veni la mine, dar, dacă veneau, nu puteau nici ei să ne aducă ceva de mîncare. Foametea făcea pe atunci milioane de cadavre. Cea mai delicioasă mîncare din cantina studențească era o hrincă de pâine neagră și o supă cu crupe de grîu, mai exista pîine de macuc, adică, după ce din semințe de floarea soarelui se scurgea uleiul, din această rămășiță se cocea pîine, ea se numea pîine de macuc. Sau mai mîncam turte din ghindă, dar despre aceasta voi mai vorbi. Era destul de greu, dar tineretul de atunci avea ceva ce îl deosebește substanțial de cel de azi. Poate entuziasmul sau speranța într-un viitor luminos îi făceau să nu plece capul în fața greutăților, să nu-și piardă curajul. Printre studenții de atunci circula un vers de glumă:

“Mai am un singur dor, să mă fac învățător
Și mama să mă-nsoare, c-o mîndră învățătoare.”

În curînd, peste un an de studii, ne-am aranjat la cămin pe strada Sergheevka. Pe jos, pînă la școală trebuia să mergem vreo jumătate de oră. Din primele zile de studii, nici nu mă așteptam la ce greutăți aveam de întîmpinat. Stam la studii cîte 4 perechi. După prînz iar trebuia de tradus tot materialul din limba rusă în limba moldovenească, doar multe obiecte se predau numai în limba rusă, profesorii erau veniți din Rusia. Nu întîlnisem nici un rus pe la noi, nu cunoșteam nici o boabă, dar de unde? Unii studenți, veniți de după Nistru, din Speea Teea, Nezavertailovka și din alte localități de dincolo de Nistru, într-un fel mai cunoșteau limba rusă, dar noi, din Moldova, nici prin cap nu ne venise de limba rusă. Nu mai existau după război manuale sau caiete. Toată ziua făceam conspecte pe foi de ziare. Așadar, unul din știitorii limbii ruse ne traducea materialul din limba rusă în limba moldovenească. Vai ce greutăți întîmpinam. Așa că lucrul dat de profesori pentru acasă trebuia de studiat numai noaptea, dar vă închipuiți ce învoieli aveam. Într-un cămin, într-o cameră adică, locuiam 40 de fete, și electricitatea pe atunci funcționa de la un motor mecanic pînă la ora 12 noaptea. Neavînd învoieli de pregătirea lecțiilor, fetele plecau și ele la întîlniri. Știu eu, era greu de studiat, dar tinerețea întotdeauna este frumoasă. Numai eu rămîneam în cămin, eu eram cu o vîrstă mai mică, încă nu mă încercase dragostea și zubream așa zis obiectele cu o forță extraordinară. Lampa electrică ardea abia-abia, se vedea arzînd ca un tăciun roșu. Mă suiam pe masă și

citeam textele. După ce mă așezam în pat, din nou repetam cele citite. Mă dureau grozav ochii, de pe atunci îmi pierdusem vederile, am devenit mioapă.

Pregatirea catre lectii

După ce îmi învățasem materialul, se întorceau colegile mele de la distracții. A doua zi nimeni nu cunoștea lucrul pentru acasă, numai eu îl cunoșteam, de aceea fetele mereu mă rugau să le povestesc temele. Și eu, ajutându-le pe unele, pe altele, repetând tot timpul, îmi întăream cunoștințele. Eu învățam totul "în forță" cu multă sîrguință. Îmi venea, desigur, foarte greu să învăț din nou toate obiectele ce nu le învățasem în școală. Mă luptam mereu cu limba rusă, grozav de greu. Și mai aveam eu o mare neplăcere, mi-era foarte rușine, vezi că eu eram cea mai mică de

statură și mai ales la educația fizică, în coloană eram tot timpul la coadă. Mereu vroiam să fiu puțin mai mare de statură. Stipendia noastră studentească, de 14 ruble, ne ajungea numai, poate, pe o săptămână, dar eu nu eram ajutată de nimeni. Și părinții trăiau în sărăcia și foamea de după război.

Au fost foarte grei anii mei de studenție. Fiind creierul meu de copil atât încărcat, poate și de aceea și nu m-am dezvoltat așa ca alți copii, am în vedere de statura mea de 1 m, 58 cm. Cu mare chin și greutate am terminat cei 3 ani de studenție a Școlii Pedagogice din Bender. Deci, studiere, dar în legătură cu faptul că nu existau cadre cu studii, trebuia acest material de studiat intensiv în cei 3 ani. În sfârșit, iată-mă la examenul de stat. Precum muncisem eu în forță, cu mare sîrguință, și precum tatăl meu mi-a zis că trebuie să fiu învățătoare, mă rog, am susținut examenul strălucit și am primit diplomă roșie. S-au cam uimit unii colegi, care pretindeau la diplomă roșie, și ziceau: “De ce ea, care nu cunoștea nici o boabă, nici un cuvînt rusesc, a primit diplomă roșie?” Și atunci s-a adunat din nou Consiliul Pedagogic și trebuia să repet examenele, adică cu acești candidați la diploma roșie. Și unii din ei cunoșteau bine limba rusă, dar nu cunoșteau obiectul ca atare. Eu, însă, cunoșteam toată programa pe de rost. Bucăți mari de proză la literatura rusă le citeam aproape pe de rost, pînă examinatorul îmi zicea: “Ajunge!”. Și iată că totuși numai eu am meritat această diplomă. Aceasta a fost prima grea biruință în școală de studenție. Biruinți au fost mai multe în viața mea, dar despre ele mai pe urmă. Bucurie mare am

făcut părinților, ei se mîndreau că au fiică învățătoare, dar nu mult le-a fost bucuria, peste o lună de zile am fost deportați în Siberia înghețată. Despre această pagină amară, voi povesti mai jos. Încă din copilărie, compuneam unele poezioare, aveam un mic volumaș de poezii, dar de ele nu se interesa nimeni. Iată că în școala pedagogică scriam unele poezii mai serioase, unele de dragoste. Aici am fost luată cu o mare atenție și unele din ele erau redactate în ziarul “Dimineața”. De ceea am fost aleasă ca redactor al ziarului studentesc “Lumina”. Dar, deportîndu-ne la Siberia, nu-mi era de poeziile mele. Și acolo trebuia să le scriu în limba rusă. Am încercat desigur.

Între timp, după ce terminasem Școala Pedagogică și aflîndu-mă în vacanță, pînă la conferința învățătorilor din 25 august, îmi făcusem planuri peste planuri. Vise și speranțe... Este viața ta și ești obligat să treci prin ea, fiindcă nu mereu destinul ți-l poți face tu, destinul ți-e dat de la Dumnezeu. Cum mă voi isprăvi eu cu cei mici copii pe care trebuie să-i întîmpin la primul 1 septembrie?! Cum voi organiza prima mea oră în ziua cunoștințelor?! Mă aruncă gîndul la cauza responsabilității enorme pe care învățătorul o asumă față de copii, față de părinți și întreaga societate, în promovarea educației, acumularea cunoștințelor copiilor, educarea unei personalități. Îmi dau bine seama că totul se începe de la pedagog, care trebuie să îndrumeze, să încurajeze, să inspire și să conducă copiii spre culmile succesului. Știu că un pedagog trebuie să fie mereu

În avangarda intelectuală, să cultive valori, idealuri și principii.
Ascult încă o dată melodia lui Ion Suruceanu "Iubiți învățători":

*Cîntecul, cu vorba voastră-mi scriu,
Graii voștri este veșnic viu,
Pe aripi de vînt vă scriu de-atîtea ori,
Iubiți învățători.*

Mă gîndeam pe atunci cum m-aș alipi de acești micuți ca să mă iubească. Da, vise, vise și speranțe... Doar acești mici au nevoie de înțelepciunea, curajul și poziția civică a pedagogului. E miez de noapte, dorm copiii în pace, un bec mai luminează încă, numai pedagogul se gîndește: "La lecția de mâine ce voi face?". În drum, oamenii ce-i vezi își deapănă probleme personale, dar tu în suflet răscolești problemele școlare. Lumea minunată a viselor, a unei lumi imaginare, ochii îmi sclipeau de fericire, imaginîndu-mă în clasă unde mă vor aștepta copiii, cine sînt ei? Cu visurile mele despre prima mea zi de muncă pedagogică, stăteam lîngă copacul de cireși din ogradă. Începu să plouă. Picăturile de ploaie cad repede și zgomotoase, parcă sătule de cer, mă îmbătau cu parfumul lor, dar în continuare ploua cu tunete și fulgere repetate, ploua rece. Stropii mari și grei lovesc acoperișul cu putere, zgomotul pare un dans nebun. Într-un astfel de timp cu fulgere și tunete, gîndurile mele mă duc spre o lume mai tristă, decît aceea la ce visam numai ce.

Cerul e greu și miroase a ploaie, parcă cu adierea de vînt, cu miros de trandafiri îți îmbatară dr-gostea de viață.

Ce simplă ar fi viața dacă pe fiecare treaptă a firii noastre de om ar exista instrucțiuni și săgeți indicatoare spre fericire și reușită, mă gândesc eu.

Ce simplă ar fi viața, dacă în fața monumentelor de răscruce ar fi indicatoare, care să-ți îndrume pașii.

Ce mă așteaptă în viață?! E sigur, ne aruncăm cu toată ființa în viața haotică, străbătând zile și săptămâni stresante, isterice, ne luptăm să mai trecem peste o zi victorioși. Și apoi încerc să-mi văd viața cu tine, iubitul meu, caut să deschid un portal spre lumea mea. Dar dacă ai putea să vii, să mă cauți în visul meu, unde ești prezentul meu, așa te-aș putea ține lângă mine... șoptesc numele tău.

Și iarăși tună și fulgeră. E un semn rău... Și îți citesc ultimul bilețel de la tine, unde era desenat un frumos trandafir: "Trandafirii înfloresc, dar eu scriu că te iubesc și aș vrea ca cititorul să iubească scriitorul!". Mai departe urma: "Dacă inima ta a atins inima mea, spune-mi cine e de vină, eu sau tu sau dragostea?". Dar nu mă gândeam nicicând că, peste câteva zile, acest semn de ploaie fulgerată mă va atinge anume pe mine, mă va arunca în fundul Siberiei.

Căci tu ești dragostea dintîi

Aveam numai 15 ani și studiam în cursul I la Școala Pedagogică din Bender. Astăzi acest oraș se numește Tighina. Locuiam într-un cămin de pe strada Sergheevka. Necătînd la greutățile ce le înfruntam mereu, în timpul liber între fete se discutau probleme de dragoste. Prietenele mele mi se păreau naive, cît privea tema dragostei, mai ales dragostei dintîi, pe care eu nu o cunoșteam deloc. Mă înroiau cu complimente cei din jur băieți, dar nu știam de ce nu-mi plăcea prezența lor, eu stăteam cu nasul numai în manuale și le zubream mereu, așa se zicea cînd învățam ceva pe de rost. Vintea, un coleg al meu de bancă, îmi scria mereu scrisorele și poezioare de dragoste, dar ele nu-mi mișcau inima deloc. Țin minte, că pe atunci, după război, să capeți un bilet la un film era destul de greu. Bietul Vintea stătea ore întregi în rînd după un bilet la film ca să-mi facă plăcerea de a privi împreună un film interesant. Erau primele filme de după război, “Garda tînărară”, de exemplu. Îmi aduc aminte un eveniment. Vintea a rămas bietul fără nasturi, dar totuși a căpătat 2 bilete la filmul acesta. Mi-a propus să plecăm împreună la acest film și vezi că eu eram atît de naivă, fugeam de el, puteam să mă vadă cu el profesorii de la Școala Pedagogică. L-am refuzat, dar el nu s-a supărat, a rupt biletele pentru film, le-a aruncat și a început să compună versuri.

“Nu mă iubești, știu eu,
Dar lumea nu se termină chiar mîine
Dar eu te aștept, te aștept mereu
Doar dragostea e-n inimă la mine.”

Și iarăși eu nu veneam la întîlnire. Și ce ciudat, îmi vorbeau prietenele mele: “V. este un băiat ciudat, bun la suflet, deștept, talentat”.

“Da, parcă ieri te-am văzut, parcă ieri te-am crezut,
Cînd m-ai prins cu-n sărut.
Cu sărutări fierbinți,
Ai stat să mă minți, ca să-mbeți dragostea mea de fată.”

Aceasta este numai o tristă amintire. Și oftatul din fundul Siberiei îmi vorbește iarăși în suflet. Astăzi, în singurătate, îți cînt un cîntec de tristețe:

“Supărarea și oftatul, astea 2 mi-au pus capul
Că de supărare grea, rău îmi plînge inima.
Cîte lacrimi am vărsat, aș face o fîntînă-n sat
Fîntînă cu 5 izvoare, să bea lumea trecătoare
Să bea să se răcorească, dorul să-mi-l potolească
Du-te dor și nu te-n toarce, lasă-mi inimioara-n pace.”

Și treceau zile dipă zile... “Tu, care ești pierdută în neagra veșnicie”. Siberia pentru noi era o neagră veșnicie, nu mai știam că va muri de bună voie dictatorul și vom fi cîndva eliberați. În

noapțile târzii îți citeam mereu versurile tale, care îmi încălzeau puțin sufletul îndurerat. Tu îmi scriai: “Dar de ceasuri târzii, când doream să vii, n-ai să știi niciodată și, cu sufletul înfrînt, cum te chem și te cînt, n-ai să știi niciodată”. Și gânduri triste mă cuprind și dispar în vârtejuri, lovindu-mă de furtuna vieții, și-mi picură o fierbinte lacrimă pe această foaie albă... Dar ca durerea să-mi împac eu înghit, și-nghit, și tac, numai îmi aduc aminte de cuvîntul “Te iubesc” în scrisorile tale. Acest cuvînt atît de mult se repeta, încît lungimea lor ar putea fi măsurate în kilometri. Îmi cîntai multe serenade de dragoste compuse de tine și de-a rîndul anilor îmi trimeteai aceste scumpe versuri printr-un autor anonim și pe acel plic era desenat un tradițional trandafir de la Moldova.

Și acum, trecînd un car de ani, privesc singuratic în geamul apartamentului meu de la Damm 73 din Pinneberg, Germania, acum numită Deutschland. Pinnebergul este un oraș la nordul Germaniei, unde am fost repartizată după ce am făcut azilul din Lubeck. Aici am stat 3 luni de zile pînă cînd s-au lămurit autoritățile germane ce să facă cu mine, să mă țină în Germania sau să mă trimită înapoi în Moldova. Și după ce am dat un interviu destul de convingător, autoritățile germane se lămuresc și acum, după 8 ani de zile. Convingerile mele au pus la întrebare problemele mele politice legate de evenimentele cu Pridnestrovia, acest capitol va fi descris aparte.

Mă uit cu jale în geamul rece din luna martie. De obicei, aici,

la 21 martie se începe primăvara, când totul se schimbă în natură. Astăzi e 5 martie, 2007, și încet se lasă fulgii de zăpadă peste copăceii de pe terasa mea. Așa frumos ei se așază, formînd un înveliș de zăpadă ca cel din Siberia. Acest eveniment al naturii în Germania este foarte rar. De obicei iarna în Germania îndoală, uneori fără zăpadă. Și sufletul mi-e trist, și-n cap îmi răsună un sunet de clopoței. Cred că iarăși mi se ridică tensiunea de care sufăr mulți ani. Și iarăși îmi trec prin gând versurile: “Fiecare fulg de nea e o lacrimă de-a mea, Plînge gerul pentru mine fiindcă nu ești lîngă mine”. Dar aceste 75 de toamne mă apasă și inima mi-e pierdută în neagra veșnicie. Trecut-au ani de lacrimi și încă vor trece, poate din ora de urgie, și dorul nu s-alină, și jalea mea i-adîncă și trista veșnicie e fără de capăt. Am scris rînduri după rînduri și-am scris mii și mii de gînduri. Și eu îți scriam din Siberia, numărîndu-mi anii în floare arși de-atîta depărtare. Tot s-a stins și tot s-a scurs. Astăzi aș zice: “Stai tinerețe, stai pe loc, mai stai doar o clipă. Voi, ani frumoși, nu zburăți, chiar dacă toamna vieții cu frunzele de aramă mereu mă cheamă, mai țin bine minte acel “te iubesc”. Și iată-mi nopțile nedormite, și iată-mi inima plină de jale. “O, tu, rămîi, o, tu, rămîi, căci tu mi-ai fost dragostea dintîi”, așa e vorba poetului M. Eminescu, care a fost și el îndrăgostit de o fată din povești, de o prea frumoasă fată. Căci bine a zis cine-a zis că prima iubire este o amăgire, dar fie și așa, oricum prima îmbrățișare, prima sărutare, nimeni nu le poate uita. Căci grea este iubirea când iubești cu adevărat, dar mai grea e despărțirea de o ființă

ce mereu te-a așteptat și-i bate inima ca nebuna fiindcă te vrea numai pe tine întruna. Îmi scriai că ai încercat în fel și chip să uiți de mine, dar că-ntotdeauna te întorceai cu gândul la mine fiindcă îți părea că am ceva deosebit în mine și, oricât încercai să scapi de aceste gânduri, era totul în zadar. Și vezi că, după atîția ani de zile și umor frumos, ai izbutit și ai hotărît să mă uiți și ai izbutit, te-ai însurat, ți-ai găsit o fată frumoasă din sat ce ți-a ales-o mamă-ta. Dar după un car de ani, ne-am întîlnit la o conferință pedagogică și tu mi-ai spus ceea ce am așteptat. Este un joc al sorții noastre, acestea au fost împrejurările ce ni le-a dat Dumnezeu. Astăzi ai și tu o familie și eu. Nu trebuie să regretăm, doar așa este soarta pentru fiecare. Poate după un timp s-a mai schimba ceva. O, tu rămîi, o, tu rămîi, căci tu ești dragostea dintîi, în amintire, desigur. Da, acestea sînt cele mai grele amintiri. Te-am zărit la acea conferință pedagogică, parcă nu îmbatrîniseși deloc, dar ai albit însă vizibil, părul ți-era tuns ca o perie și nu tîmplele erau cele ce atrăgeau atenția, ci fruntea care se făcuse mai înaltă. Obrazul nu suferise nici o schimbare, curat și neted, pielea bine întinsă și ochii negri, rotunzi, vii și strălucitori cu mișcarea lor neliniștită și sfredelitoare, blîndă. Niciodată nu te-a văzut nimeni privind cu ură sau cu dușmănie. Erai mereu firește răbdător, înțelegător, cu așteptarea ta calmă și împăcată. O anumită liniște vedeam în chipul tău, șlefuit în toate trăsăturile lui. În tine se topea nu numai isonia unei înțelepciuni, dar și în puterea de a rămîne mereu inteligent. Tu erau o legendă a sufletului meu. Dar cine va putea scoate la lumină această

minunată senzație? Te privesc ascuns, desigur, cu un trist reproș în ochii albaștri, umeziți de roua melancoliei. Te privesc și aș vrea să faci parte din suferința mea. Era într-o sîmbătă, sfîrșitul lui ianuarie, o jumătate de an trecuse de atunci, dar nu mă puteam despărți de această împrejurare. Dar tu nu m-ai văzut și nici n-ai fi putut să-ți închipui senzațiile mele.

Ziua usilor descise, scoala №25. Chisinau. 1981

Deși cărunt, ai rămas același bărbat frumos. Vorbeai foarte frumos și era o mare plăcere să te ascult, dar totul s-a stins.

E trist și îmi zic: “Melancolie – dulce melodie, melancolie – misterios amor...”. Aici în Germania au început ploile mărunte de toamnă, o lumină de cenușă îmvăluia orașul care părea amorțit și părăsit de lume. Rareori pe străzile cotropite de putregaiul

frunzelor moarte sunînd jilav sub pași mai trecea cineva.

Astăzi dimineată rămăsesem încă în pat, deși în casă era cald, dar frigul toamnei reci reușise să-mi pătrundă în oase și încheieturi. Nu mă jelui că n-am cui și compătimirea pentru mine e cel mai cumplit sentiment. Mă cufundasem adînc în paginile de artă și divertisment ale unui ziar german proaspăt ce îl promisem, dar gîndurile îmi zburau departe, încercam ceva să semnez, dar pixul îmi căzu din mînă. O veche amintire, da, acele lucruri îmi dau putere să rezist. Îmi zic că în aceste 75 de toamne rău mă apasă gîndurile și mă doare inima-mi perdută în această neagră veșnicie. Trecut-au ani de lacrimi și poate că vor mai trece și ore de urgie, dar dorul nu mi-l pot alina. Și telefonul îmi tace, și sufletul mi-i îndurerat, și nopțile îmi par atît de lungi, mă aflu într-o absolută singurătate... îmi zvîcnesc prin minte ale tale cuvinte dureroase: "Tu numai înțeles pe mine și nici n-ai vrut să mă înțelegi, dar cînd ne vom vedea vom fi bătrîni, vom fi moșnegi. Citesc a doua oară cartea "Andrei Mironov și eu" scrisă de Tatiana Egorova. Acest roman de dragoste ne vorbește că dragostea dintre ei a devenit mai puternică decît viața și moartea. Vestitul artist Andrei Mironov a avut multe peripeții de dragoste și gelozie. El îi explica Tatianeii: "Ține bine minte, Tanea, că eu în viață am iubit numai două femei, pe tine și pe celelalte". Mă gîndeam la dragostea mea dintîi de altă dată. După ce am fost deportați în Siberia, mulți ani am corespondat cu fostul meu coleg de la Școala pedagogică din

Bender. Aproape în toată ziua primeam acele scrisori frumoase de dragoste. El începea scrisorile sale cu cuvintele lui Eminescu: “Se scuturau toți tradafirii în ziua când ne-am despărțit, plîngea pădurea și zefirii, plîngea și lacul liniștit...”. De la o vreme nu mai vroiam să-i răspund la scrisori, de ce să-l necăjesc doar știam că nu ne putem întoarce în Moldova. Am fost anunțați că sîntem deportați pe veci. Poate că nu ne-a fost soarta, i-am scris ultima dată, dar el continua să-mi scrie, să-mi cînte serenade de dragoste și despărțire, el credea în viitor. Te voi aștepta veșnic, scria el. După o lungă tăcere, am reluat iarăși corespondența, vezi că el era corect în felul lui, mă ținea mereu în suflet. Dar eu, în acea depărtare de civilizație omenească nu mai era nici o cultură sau distracție pentru tineret. “Îți scriu pentru ultima oară, tu ești un băiat bun, ai un viitor, te rog să mă uiți cumva. Mă vei uita, că-s prea departe și pentru că tu prea mult lipsești, mă vei uita, că și uitarea e scrisă în legile omenești”. El îmi răspunde: “Poate vreun murmur în al tău suflet îți va trezi păreri de rău și vei gîndi vreodată iară la cel ce te-a iubit mereu”. Mi-ai trimis acea fotografie. Da, așa este când te desparți de cel pe care îl iubești, aici în străinătate, în singurătate, unde-ți pare ziua cît un veac și noaptea o veșnicie ești muncit de dorul tău, cu inima înghețată. “Mai bine fără noroc și cu durerea în mine, să ard de dorul tău de foc, să te iubesc mereu pe tine.” Aceste cuvinte îmi răsuna mereu în memorie. Da, o veche amintire... Și iarăși mă dezlipeam de gîndurile ce mă frămîntau, le alungam, dar ele mereu se întorceau și îmi zvîcneau în cap.

Îmi încrucișam brațele și priveam drept înaintea mea spre strada aglomerată de oameni grăbiți și simțeam oboseala încât închisesem ochii o clipă, dar... simt fără să-mi forțez memoria, știu că sînt tare la al meu caracter și n-o să devin lacrimogenă și iarăși scrisorile de la colegul meu îmi zic: “De ce tu nu vrei să răspunzi la aceste minunate scrisori de dragoste și tristețe? Eu cred că ele sînt reluate în adîncul sufletului tău”. Revin la gîndurile că mama mea îmi dorea fericire și mă plîngea că mi-am rupt tinerețea. Părinții mei se simțeau mereu vinovați de suferința mea. Răspundeam mamei, care vedea ca de la o vreme nu dau răspuns la scrisori, cu lacrimi ferbinți în ochi, că nu mai pot, acele scrisori îmi rupeau inima mea și așa distrusă.

– Nu mai plînge, ia încearcă tu să-l chemi să vină el aici.

– Ce mai vorbești, este totul în zadar, ce să facă el aici, să rămîină fără profesie.

– Ar fi bine să încerci.

Toți se tem de Siberia înghețată, nu mai am nici o speranță. Și atunci mama singură i-a scris. Și iată o îndelungată tăcere. Ei, asta mi-a fost durerea. Soluția era clară, mă gîndeam eu. Iubitul meu ar fi și un trădător?! Mă gîndeam că ar fi trebuit eu să-i propun, și nu mama mea. Mă gîndeam că și el suferă în acele amare vremuri. El e membru de partid, are perspective mari, e un om deștept, poate se gîndește la carieră. Deja trecuse o sumedenie de ani, dar îmi făcea plăcere să-mi răscolesc memoria. Peste un lung timp de durere și așteptare, primesc un răvaș. El începuse scrisoarea: “Tu, care ești pierdută în neagra

veșnicie, stea dulce și iubită a sufletului meu... și așa mai departe. Da, Siberia pentru toți era o neagră veșnicie, noi nu știam când va muri dictatorul, Tatăl tuturor popoarelor, și vom fi cândva eliberați și reabilitați să plecăm pe meleagurile noastre natale. De data aceasta i-am răspuns: “O, blîndă, mult duiosă și tainică lumină, în veci printre steluțe te caută al meu dor și nu mai am altă mîngîiere mai vie pe pămînt”. Dar trecuseră de atunci șase ani de zile, multe de toate s-au schimbat în viața acelor îndrăgostiți...

Și iarăși am trecut cu gîndul la alt eveniment, la alt fragment de simțăminte de tristețe. Și privesc întocmai realitatea viselor de altădată, din 1949. Deportarea. Da, s-a stins și totul s-a pierdut, nu mai exista nici o speranță și gîndurile grele mă doboară. Vezi ce mi s-a dat de la Dumnezeu? Pentru ce păcate? Cine totuși le-a săvîrșit? Mă bucurasem că am susținut cu succes examenele la Școala Pedagogică și mare bucurie am făcut părinților că am devenit învățătoare așa devreme. Așadar, tatăl meu s-a grăbit să mă îndrepte spre profesia de pedagog, dar vezi cum se întîmplă, numai Dumnezeu știa ce păcate mi-au revenit. Dar totul am învins, peste tot am cucerit. Tatăl meu bine zicea că eu am o mare tărie de caracter și așa am învins toate greutățile ce mi-au eșit în cale, nici nu-mi vine a crede cum am învins toate, fiind așa mică și firavă la prima vedere.

Astăzi e 4 martie, ziua mea de naștere. Așa arăt eu la 76 de ani. Par foarte fericită, nu mă plîng, am de toate, nu duc lipsă

de nimic. Sînt înconjurată de buchete de flori. La vîrsta mea așa înaintată am ajuns să locuiesc în Germania, am o locuință frumoasă, sînt mulțumită de starea mea fizică. Numai că moral sînt tristă și amintirile veștii mele mă frămîntă tare. Se zice în popor: “Dacă ai copii, ai și griji multe”. Astăzi privesc fotografiile din trecut și iată și o foaie îngălbenită de vremuri: “Tu doar ești ființa, ce prin iubire și la al iubirii soare, ai deșteptat în mine poetice simțiri, primește în depărtata Siberie aceste rînduri scrise cu sînge de iubire ș.a.m.d. Dar totul trece și dispare, dispar în vârtejuri de amintiri, lovindu-mă de furtuna vieții, și-mi picură o lacrimă fierbinte pe această albă foaie. Dar, ca durerea să mi-o împac, semnez cîteva rînduri ca să-mi aduc aminte de tine-totdeauna. Și-am strîns gînduri după gînduri, și-am scris mii și mii de rînduri, cum stau pe aceste meleaguri străine, numărîndu-mi anii, și tot conținutul e un plîns.

“O, cere-mi, Doamne, orice preț, dar dă-mi o altă soartă,
Căci tu izvorul vieții ești și dătător de moarte,
Părînd pe veci a răsări, din urmă moartea-i paște
Căci toți se nasc spre a muri și mor spre a se naște.”

Îmi zic aceste cuvinte ce se referă la toți. Zicea poetul: “Cu perdelele lăsate șed la masa mea de brad, focul pîlpîie în sobă, iară eu pe gînduri cad”. Dar eu stau cu perdelele lăsate la computer, stau la masă și m-apucă gînduri, gînduri cînd scriu aceste rînduri. Departe sînt de tine și singură lîngă foc, petrec în minte viața-mi lipsită de noroc. O, glasul amintirii rămîne în

pururi. Treceau zilele, lunile, anii. Făceam tot ce era omenește posibil, dar durerea amintirilor îmi copleși inima. Îmi acopăr ochii cu un braț de parcă aș putea să le arunc din sufletul meu. Cu timpul s-au răcit sentimentele, regretele au rămas în trecut, semnificând doar o nesfârșită dimineață. Voi păstra întreg amorul și norocul acestor foi în durerea vechii pierderi, recitindu-mă din nou.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.